

LA REPRESENTACIO SOCIAL DE LA JUSTICIA

Raimon Bonal i Adela Ros
de la

FUNDACIO JAUME BOFILL

Barcelona, febrer del 1990

juzgado número 3 que está pendiente de pedir vacaciones y posiblemente las pida en breve plazo y tendré que substituirle. Pero en un breve plazo tenemos que substituir uno u otro en el 2 porque, tanto el juez del 1 com el del 2, han pedido un juzgado de lo penal y, cuando se cubra, nos tocará... Llevar cuatro juzgados es muy gordo... Este cambio de funcionarios... no hay forma de hacer nada en un contexto que nadie sabía hacer nada. Esto es imposible y yo he llegado a decir: cierro. Y es que no se puede funcionar así. Yo he llegado a estar haciéndolo todo" (Grup A, dona, adulta, jutgessa).

Des de l'òptica interna als propis operadors de la justícia hi ha mals funcionaments que neixen d'una desastrosa organització administrativa de la justícia; es tradueix en una gran lentitud que es deu a una no racionalitat dels nomenaments de jutges (ocupant-se de varis jutjats i tenint que fer suplències) i dels funcionaris (obligats a canviar de jutjat i d'especialitat amb un necessari temps d'adaptació i d'aprenentatge de mecàniques noves).

"Es com la teoria aquella que diuen, "sí, nos entran por una puerta y nos salen por la otra". Suposo que és tal la desgràcia que tenen montada que no saben què fer amb els processos, ni amb la gent." (Grup B, home, jove, experiència com a guarda jurat, estudis universitaris)

Aquesta problemàtica no està tan clar que sigui un problema de recursos i de mitjans. Manca racionalitat en la despesa, es fa necessari un canvi de mentalitat, la promoció dels mateixos jutges és dubtosa i la descoordinació entre policies és total. Encara que no ho sembli, una mecanització informàtica pot arribar a generar més problemes i a condicionar el treball dels jutjats. La població, en general, és conscient dels interessos particulars creats al voltant d'aquest punt.

"En vez de tanta cárcel, ¿por qué no hacen una comunidad grande, en vez de la Roca para 300 presos, la Roca para 400 drogadictoes en régimen de comunidad? Allí se les podría dar un tratamiento. Entonces, no es por falta de recursos, lo que falta es imaginación." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

Tot i amb això, la manca de recursos econòmics és vista com un dels problemes importants en el funcionament de la justícia d'una forma correcte.

"Falten recursos. Tu veus que destinen recursos a mil coses i, ara per que ens posaran aquí els tribunals de justícia de la comunitat, però fins ara han faltat bastants mitjans.(...) L'assumpte de les notificacions és massa, no hi ha mitjans per a què les notificacions arribin correctament el dia." (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret).

A tot això s'ha d'afegir que es dóna una voluntat per part de la població de tenir a l'abast una justícia molt més personal. En aquest sentit, l'eficàcia de la justícia sí, en comptes de tractar els individus com expedients, s'els tractés com persones.

"Per mi seria un bon sistema el fet dels jutjats de districte, una justícia una mica més ràpida, més personalitzada." (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret)

Tot plegat ja és muntat i, de fet, depèn de les persones que les coses vagin bé en qualsevol administració o corporació professional. El fonamental és la formació de la persona amb uns valors, una ideologia, uns principis; això determinarà la forma de funcionar.

"Es tot montat. Jo sóc un convençut de què qualsevol administració o corporativisme professional, ho fan les persones. Crec molt amb la formació de la persona amb uns valors determinats, amb una ideologia determinada, amb uns principis; això marca la forma de funcionar de qualsevol professió, o institució, o administració" (Grup C, home, adult, metge).

El problema de l'administració de la justícia és el suficientment important com per merèixer, el sol, d'un canvi o reforma profunda.

"Jo penso que el fet que l'administració de justícia no dongui a l'abast, que tinguin problemàtiques noves... d'alguna manera el que està demanant la societat és un canvi en l'administració de justícia, però un canvi molt més profund que el que es posarà en marxa el dia 28." (Grup B, home, adult, funcionari)

En el programa televisiu "la vida en un xip" es va dir:
- "Fins 10 anys després no hi va haver-hi el judici. Fa tretze anys i encara no hi ha sentència després del recurs amb advocats..."

- Hisenda funciona; per què la justícia no? Al poder executiu li interessa"
- "No hi ha voluntat política per a dotar suficientment l'administració de justícia. Hi ha funcionaris que els hi han donat vacances perquè encara no s'ha acabat el nou edifici"
- "Hi ha canvis continus en els jutges, poblacions sense jutges,..."
- "No és que sigui lenta la justícia, és que no n'hi ha").

2.4 Coordinació del sistema judicial

Es té la impressió general que el sistema judicial ha d'existir com a tal; però actualment no constitueix un bloc unitari, sinó que cada un dels elements constitutius (policia, jutjats, presons i llei) caminen en una direcció diferent. També entre l'aparell de justícia i els altres aparells de l'Estat (serveis socials, sanitaris...) es dóna una manca de comunicació i coordinació. El fet és que la independència de la justícia en moltes ocasions ha estat malament entesa, arribant-se de fet a situacions d'aïllament de la justícia respecte a d'altres aparells de l'Estat.

"Jo penso que jutjats, policia i presons són tres sistemes que intenten ser autosuficients en si mateixos i aleshores entre ells s'han d'autocontrolar i clar, a l'entrar en contacte xirrien. Ve donat per que són tres sistemes bastant tancats en si mateixos. La presó intenta ser un sistema independent i li molesta que el jutge el controli; el jutge intenta ser un sistema en si mateix, aleshores es pensa que l'altre, com és un altre sistema no fa bé el que ell diu, la policia el mateix... El que cal és obrir." (Grup B, home, adult, funcionari)

"La policia, els jutjats i la presó serveixen de ben poca cosa. Serien necessaris si fessin les coses ben fetes, crec que van una mica "desacordats" els uns dels altres. Haver-hi d'ésser, hi han d'ésser; però aleshores no ho veus clar. La policia tira per un cantó, el jutjat per un altre, cada qual va al seu aire i pel seu camí" (Grup C, home, adult, pagès).

"Jutjats, policia i presons han de ser el mateix, però no ho són, bé, ho són per desgràcia però al revés de com hauria de ser. Per anar entorpint cada vegada més els processos i el desànim de la gent

que ha de passar per processos." (Grup B, home, jove, experiència com a guarda jurat, estudis universitaris)

"Se nota cuando te hacen un atestado en una u otra comisaría... Hemos pensado de hacer una comisión donde estemos representados jueces, policía municipal, nacional, guardia civil para reunirnos y darles unas directrices a través de los cuales se diga cómo nos gustan a nosotros que estén instruidos los atestados de una determinada manera" (Grup A, dona, adulta, jutgessa).

El cos policíac, en general, és un element sobre on recau una major imatge de desconexió, tan respecte a la possible dispersió entre els diferents cossos policíacs com respecte dels altres elements que conformen l'aparell de la justícia.

Tots tres grups són crítics en quant a l'actual descoordinació. La dispersió inter-cossos és negativa, especialment perquè comporta un impediment per l'eficàcia policíac. La presència de massa cossos policíacs, sense funcions específiques per a cada un d'ells, comporta una pèrdua de funcionalitat. Es diu que aquests cossos formen compartiments estancs i que la millor intercomunicació és aquella que es dóna a nivell d'alts càrrecs. Així mateix, l'existència d'un únic cos faria ja possible l'eficàcia policíac. També es fa destacar que la relació entre els diferents cossos no és amistosa sinó conflictiva en moltes ocasions, la qual cosa afegeix encara més problemes. En general, podem afirmar que la diversificació actual de la institució policíaca produeix una mala imatge acompanyada en moltes ocasions d'una incomprensió i allunyament del que és la institució policíaca.

"Jo crec que evidentment hi ha massa policies; aniríem millor amb una i ben formada." (Grup B, home, adult, cap serveis seguretat)

La desconexió policíaca respecte de la resta de la justícia (es citen particularment els jutjats i la fiscalia) és també present en el que la gent, tant la més propera com aquella que es mira la justícia des de lluny, opina sobre el sistema de la justícia. Sorgeix una vegada més la famosa dita d' "entren per una porta i surten per l'altre", que en alguns casos culpabilitza la

policia, en altres la pròpia llei i en altres els jutjats. Així doncs, aquesta idea d'ineficàcia a l'hora de les represàlies és una de les preocupacions constants, sobretot de la població que més lluny es situa de l'aparell judicial.

"Vaig anar a una roda que feia la Generalitat sobre inseguretat. Abans, de la guàrdia urbana hi havia un "jefe", de la policia un "jefe", això en l'època anterior. En aquesta roda hi havia de la guàrdia urbana tres "jefes", de la policia tres "jefes", dels mossos d'esquadra "tres jefes". Entre ells ja no s'entenen, no es podien veure. Van sortir dient: pitjor que abans. Podia ésser més inepte; però hi havia un home que donava una manera de veure. Ara n'hi ha tres, no hi ha coordinació" (Grup C, home, adult, joier).

A més d'aquest conflicte de desconexió inter i extra policaca, citem aquí uns altres motius de manca d'eficàcia de la policia:

1. Per aquells grups que veuen des de molt a prop o des de dins la justícia, és necessària una reeducació de tot el cos policial, que encara viu amb els esquemes d'èpoques anteriors. La manca de professionalitat de la policia es reflexa en la poca iniciativa d'investigació que té, així com en els "mitjans alternatius" que utilitza.

"La policia tiene un largo camino por recorrer para parecerse a otras policías. No hay tradición de investigación y primero se detiene y después se averiguan las causas: ya eres culpable, te cojo, vamos a ver lo que te sacó y a ver si averiguamos las causas. No hay tradición policial. Primero hacer una investigación de pruebas e indicios y, cuando te detengo, ya es muy difícil que puedas escapar. Hay muchas pruebas en tu contra. Además, tengo la sospecha que se usa a sectores de la delincuencia (pequeñas redes de traficantes) como mecanismo de información para después hacer las detenciones. Suplen la investigación propia por el chivatazo que te cuenta un confidente que, paralelamente, lo hace para que se le deje estar moviéndose en el mundo de la delincuencia. Esto funciona y es algo que es muy eficaz" (Grup A, home, adult, exreclús).

El tracte policíac en seria un més dels indicadors de la necessitat reeducativa; aquesta, al cap i a la fi, faria desaparèixer certes permanències de la nostre policia degut al pes històric-ideològic que comporta.

"A un toxicómano, igual que a un borracho, hay que dejarlo sentado y no darle los palizones que yo he visto dar (no digo que en la

comisaríia los matan; pero lo ves en la calle, porque lo que pasa en la comisaría no se ve)...Esto no es falta de profesionalidad, sino falta de reeducar a los números de la policía." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

2. L'eficàcia de la policia es mesura per la protecció que aquesta aporti a la població. Així, la població llunyana a la justícia, creu que la policia no protegeix suficientment i que la solució està en augmentar considerablement el nombre de policies circulant pels nostres carrers. Així, la detenció de qui ha infringit la llei és clau del grau d'eficàcia policiaca.

Pel tipus de delicte petit, el de cada dia, la població "del carrer" confirma la idea d'ineficàcia. Es dona una relació entre la importància del delicte i el grau d'eficàcia policiaca. Per alguns és aquesta, precisament la culpable de la sensació que constantment es viu d'inseguretats; a més s'argumenta que el fracàs de l'aparell de justícia en aquest sentit comporta una espècie de desil.lusió entre els propis agents de la justícia.

"Aquest desencís que té la policia és important i ho és per la petita delinqüència; aquests delictes que són poc tipificats i que arriben a crear una atmòsfera irrespirable i que van contagiant i propagant a base de petites partícules nefastes arriben a crear un mal clima." (Grup B, home, adult, alcalde)

"Jo no em sento protegit per la justícia i crec que el poble normal i pla tampoc. La sensació és que hi estan per vigilar que no facis res de dolent, no per a protegir-te a tu... Qualsevol dels cossos policials que hi ha... la feina d'uns és ajudar-te i la dels altres protegir-te i els altres el que sigui. I no ho veus així comencant pels guàrdies urbanos de circulació i els que són al carrer: hi estan més per multar que no pas per a què la circulació funcioni i això t'afecta" (Grup C, home, adult, empresari).

3. Si tenim present aquesta impressió general del grau d'eficàcia de la policia, no ens resulta estrany que el fet de la denúncia es vegi, generalment amb força recel. "La denúncia no serveix per res", no se'n treu res. En front d'aquesta idea, raonada en base a les nul.lles conseqüències que té el fet de denunciar i per la pèrdua de temps que comporta, algunes opinions s'inclinen a pensar que la denúncia és un deure que el ciutadà té a la societat. A part d'aquests arguments, també compte el factor

por davant les conseqüències de la denúncia. No ens estendrem aquí ja que aquest punt serà tractat més endavant.

"No sé si iría a poner una denuncia, me parece que no sirve para nada; tampoco sé cómo reaccionaría en ese momento. En frío pienso que no sirve de nada, incluso me ha pasado que en el trabajo he visto parar un coche, abrírsele y llevarse todo lo que tienen dentro. Una vez se me ocurrió llamar a la policía y entonces me empiezan a preguntar: ¿cómo va vestido el chico? ¿cuántos son?... Yo no me había fijado. Cuando había terminado de hablar con este señor, vete a imaginar dónde estaba éste con el coche" (Grup C, dona, adulta, mestressa de casa, estudis primaris).

4. Dos problemes s'afegeixen a la ja existent manca d'eficàcia políciaca. En primer lloc, la imatge que hi ha és que la policia "sap molt més del que fa" i, que si no ho fa, és per manca de proves, unes vegades, i per manca de ganes, unes altres. El segon problema afegit és el del creixement de la policia privada, que poc a poc va ocupant llocs en les nostres ciutats; en especial, la policia privada ocupa aquells racons on la policia pública no arribava.

"El primer y fundamental problema que tenemos ahora es que vamos hacia una privatización de la policía y los del estado no sé si vamos a quedar para determinadas esferas sociales: los marginados y poco más; el resto tendrá su propia policía privada... Saben que desde el estado no se le puede dar la seguridad que demandan. Si hay un guardia en la puerta de tu casa es tu policía. De otra manera, puede ser que pase por ahí; pero puede ser que no esté aquí en este momento determinado que lo necesitas" (Grup A, home, adult, policia nacional).

5. La policia té una funció clau en el sistema global de la justícia. El que passa és que actualment sovint no l'acompleix.

"Una policia que funcioni evita molts problemes de tipus judicial. En aquests casos, una de les presions que tenim és la de dir: "si no aniràs a parar al tribunal de menors o aniràs al jutjat o t'entendràs amb la guàrdia civil". (Grup B, home, adult, alcalde)

El jutge i els tribunals no són instàncies on la gent creu que es pugui resoldre tot. L'opinió dels qui es situen lluny de la justícia és prou radical: els tribunals de justícia no serveixen per res; la seva lentitud els fa llunyans dels problemes

reals; en definitiva, el ciutadà té un sentiment d'indefensió davant del jutjat i opina que la llei no s'aplica suficientment.

"Es una indefensió ja in situ i, a més, les amenaces del jutge. Les pel·lícules còmiques que vèiem a la tele són la caricatura de la realitat viscuda en situació personal. No es passa dins del judici perquè ja s'ha cancel·lat. ¿Cómo que ya se ha cancelado el juicio? ¿que ya se ha celebrado?, i han estat els dos advocats que s'han posat d'acord i tu no t'assebentes de res" (Grup C, home, adult, metge).

En quant a la llei mateixa, es contempla un important distanciament entre la llei com a teoria i la llei com a pràctica quotidiana. El sistema legal no es contempla com a inamovible o com a darrera veritat, sinó que àdhuc els més llunyans al món de la justícia, opinen que hi ha un important desajust temporal: quan surt la llei, la necessitat real de la societat ja ha passat.

"Les lleis van a remolc de la realitat. Primer, perquè no es poden anticipar perquè no saben cap on aniria la realitat i, després, perquè costa moltíssim moure tota la maquinària i fins han passat molts anys quan diuen: ara la regulem. Jo ho entenc, encara que no ho justificui; es va molt a remolc" (Grup C, home, adult, empresari).

A més, hom contempla la llei com quelcom de parcial i encaminat a defensar els interessos dels qui es situen en un pla de dominació en front dels altres.

"Hi ha una justícia de can seixanta. Quan el defensor del poble té molts casos de denúncia i uns surten a la llum i uns altres se'n van a la paperera, no sé si és per falta de connexió, de mitjans o per interessos creats. La justícia no es posa al dia" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

"Las leyes están bien escritas, las leyes están bien mandadas, las leyes son correctas...pero no se cumplen." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

En referència a l'eficàcia de la justícia podem concloure que:

1. La justícia no és, en absolut, eficaç degut a la distància enorme que separa la teoria de la pràctica. La justícia

(cap dels elements que la constitueixen) no coneix els problemes reals, no arriba al fons de les qüestions.

L'element "lentitud administrativa" constitueix el gran handicap de la justícia. La lentitud, junt amb la manca d'interès de les persones que hi treballen, fa que no es resolguin la majoria dels casos que es troben pendents d'aquesta administració. En el cas del càstig la lentitud de la justícia el fa contraproduent. Realment, la manca de funcionament de l'administració de la justícia produeix un efecte molt negatiu en la imatge general que aquesta té, donant a la justícia una aparença de llunyania de les necessitats reals que hom té.

2. Tampoc podem dir que cap de les funcions que la població atribueix a la justícia es vegin assolides. La reinserció social és impossible tal i com trobem avui l'estat de les institucions penitenciàries i de tot el sistema en general.

La restitució no és tampoc possible. La justícia com a aparell de l'estat castigador no és eficaç. Existeix la sensació de què el sistema penal no funciona bé i que serveix per a ben poc. Per aquells que argumenten que és necessària més repressió, el sistema és fluix, no imbueix ni por ni respecte. Una bona prova d'això és el grau de reincidència en certs tipus de delictes. Si l'aparell fos eficaç, no hauria de succeir. La idea és que el delinqüent pot "passejar-se" sovint pel mig del complex món de la justícia.

Per últim, tampoc els drets bàsics dels ciutadans queden suficientment protegits.

3. La manca d'agilitat de l'administració de la justícia és un dels màxims obstacles per la seva eficàcia. És curiós que el fet de trobar-se més pròxim al món de la justícia fa que es tingui una visió més crítica. El desastre de l'administració de la justícia, com a vegades és anomenat per la gent, és degut a: desbordament de feina de tota l'administració de la justícia en general, i dels jutges, en particular, que no donen l'abast; irracionalitat del nomenaments (de jutges i funcionaris); manca de recursos, de ganes i d'imaginació; tracte poc personal; hi ha persones i persones a l'administració.

4. Com sistema institucional, com a cos que hauria d'existir, cada element funciona al seu aire; en relació a la resta de l'Estat, la justícia es desenvolupa al marge dels aparells principals del sistema social-estatal. Una coordinació i obertura major són imprescindible.

Dins el cos policíac, la desconexió és total (tan inter com extra policíac). Tot i que la policia hauria de jugar un paper clau dins la justícia, la seva eficàcia no és valorada positivament: manca de reeducació i professionalitat, existència de corrupció, tracte dolent, no suficient protecció...). És per això que el fet de la denúncia es vegi com poc eficac i inútil.

El jutge i els tribunals de justícia no serveixen per res degut a la manca d'agilitat. Si de bon principi, el sistema és

l'adequat, després perd tota possibilitat d'ésser eficaç. La llei no és inamovible; ha de canviar i fer-se més propera a la nostra realitat així com intentar evitar, sota qualsevol argument, les lleis parcials o aquelles que responguin a interessos particulars concrets. Però, malauradament, costarà molt fer moure una maquinària tan gran.

3. La imparcialitat i independència política de la justícia

3.1 La discutida imparcialitat

El tema de la imparcialitat de la justícia suscita uns apassionaments tals que quan la gent en manifesta una opinió ho sol fer brutalment. Es pot opinar i àdhuc es pot denunciar si es creu necessari; però d'aquí a crivellar, a menjar-se vius els jutges, seure'ls al banquet dels acusats, hi ha un abisme. El jutge és un professional que es pot equivocar; però la seva funció és la d'aplicar bé el dret en funció de la fonamentació jurídica de què es disposa.

"Todo es opinable; pero hasta cierto punto. La gente se quiere meter en las mismas decisiones y acabas diciendo: caramba, esto es responsabilidad mía. De opinar todo es opinable y si alguien viene y dice: esto funciona mal por esto, por esto y por esto; está bien. Denunciar una situación siempre es bueno y, cuando viene alguien y dice algo, le digo: mire usted, ¿por qué no pone una denuncia en el periódico y todo el mundo se entera?. Pero la gente no sabe cómo llegas a una sentencia, cómo procedes en la elaboración de una fundamentación jurídica; si lo supieran podrían discutir algun extremo; pero si no lo conocen... Cuando se opina se hace a lo bruto y ya te ponen de todo... Esto no quiere decir que tu no metas la pata, porque para algo existe la segunda instancia: yo no soy infalible y puedo cometer muchos errores" (Grup A, dona, adulta, jugessa).

El que sí és cert és que aquesta impressió popular de no parcialitat, no és tant un problema de llei com una part subjectiva d'aplicar-la. La justícia s'apareix com injusta perquè hi ha diverses lectures que es poden fer de la llei; de fet, els jutges són ciutadans normals que prenen part i la joventut o el progressisme dels mateixos influencia les sentències i l'ofici, malgrat tot, es torna rutinari.

"Pel que fa als jutges, es nota molt els que són joves dels que no ho són tant; els que són progressistes i els que són més conservadors. Això influeix en les sentències, encara que no pretenc dir que hi ha una arbitrarietat absoluta; però és molt diferent que et toqui la magistratura 11 o no et toqui, que et toqui el d'instrucció 9 o el 3. Hi ha un aspecte d'interpretació i d'aplicació que depèn molt del jutge de referència que ho hagi de fer" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

Tot i que existeixen inclinacions personals dels jutges, la justícia és prou imparcial. La possible subjectivitat dels jutges en prendre les decisions és assumida aquí com a inevitable i s'adverteix que aquest no és un factor limitador de la confiança que es té en la justícia.

"La pressió d'un alcalde, o d'un grup polític del govern o del govern autònic, té el seu pes, és innegable; però tant com arribar a influenciar la justícia... No ho crec; jo no ho intentaria; però em sembla que la meua influència seria inútil. Els jutges segur que ens escoltarien; però prou. Això és bo. Em costaria molt de creure que fos d'una altra manera. Potser hi ha jutges recargolats d'una determinada tendència i que es veuen influenciats per la seva manera de pensar." (Grup B, home, adult, alcalde)

"Yo conozco jueces, y los jueces es muy difícil que se vendan (intervé la dona). Todos tenemos un precio (el company). Siempre hay excepciones, pero generalmente los jueces son unas personas muy íntegras..." (Grup B, dona i home adults, ella mare pres; ell, el seu company; estudis primaris)

En tot aquest tema de la imparcialitat de la justícia cal prendre mesures correctores amb la seguretat que és una inversió a llarg termini, perquè és més un tema de veure com s'apliquen les lleis en aquest país que no pas d'omplir-se la boca com fan els polítics reclamant i exigint més justícia. És l'única manera de donar-li credibilitat i de dignificar-la.

"Hay que invertir a largo plazo por lo que se refiere a medidas políticas aunque sean impopulares pero necesarias por lo que se refiere a su credibilidad y a su acierto y en eso los políticos son intransigentes. En justicia lo mismo: el resultado se alcanza a medio plazo; pero son medidas de dignidad. Y cuando en campañas electorales todo el mundo se llena la boca para hablar de justicia, parece que lo más genuino de la justicia es cómo se aplican las leyes en este país y sería deseable que estuviera de una forma por lo menos dignificada" (Grup A, home, adult, exreclús).

Hi ha temàtiques corporatives que, proclamant la superioritat del jutge, posen sobre la taula problemes que afecten la imparcialitat de la justícia. Que el jutge està al candeler, és cert, i que vol tota la discrecionalitat sobre la decisió, també. I el fet que ell sigui únicament el poder judicial, genera greus problemes d'incomprensió entre jutges i policies. Sobre qualsevol

decisió, a aquests només els queda el dret de picar de peus i la seva funció ha acabat quan han entregat el suspecte al jutge i ningú els hi demanarà la seva opinió, malgrat el coneixement que tenen de les persones. Donada la situació, s'arriba a invocar la figura del "defensor dels policies", perquè és el poble qui en definitiva en rep les conseqüències.

"Els jutges, que són poder judicial, a l'hora que li presentes una denúncia sobre una persona que l'has enganxada amb totes les de la llei, el deixen anar. I tu dius: aquella persona no pot anar pel carrer. El jutge el deixa anar i tu potser ni pots accedir al jutge per a explicar-li; el màxim que pots fer és patalejar. Nosaltres no tenim cap instància superior per a dir: escolti, el que ha fet aquell jutge no m'agrada: revisin el cas. A nivell professional això és molt fomat perquè veus que hi ha respostes molt contundents (a Barcelona hi ha 30 jutjats) i a lo millor esperes el jutge que saps que li fotarà més canya en aquell tema. Això no és just... Jo només voldria que hi hagués una instància, un "defensor dels policies"... Ja ho sé que té el poder; però em fot: ell no és déu ni jo tampoc" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

Hi ha experiències que fan veure els favoritismes estranys dintre dels mateix cos a l'hora de l'accessibilitat a les instàncies administratives de la justícia; per exemple, la situació diferencial dels funcionaris segons el nivell que ocupin en l'escala de l'administració (tenint el primer lloc els jutges) i fent pensar que la justícia renta els seus draps bruts a base de maltractar els seus funcionaris o la negació sistemàtica a qualsevol funcionari a prendre's un cert poder discrecional sempre en benefici del delinqüent.

"A los funcionarios nos tratan muy mal en los juicios; pero muy mal: se meten contigo, te tratan de torturador y de delincuente y más cosas cuando se presentan los delincuentes con toda su familia y te llaman de todo en el juicio. Y a este señor no le pasa nada, no se le aplica la ley del código penal que dice denuncia falsa. Ahora, hazlo tú, pon una denuncia que no puedas demostrar y verás lo que te pasa. Esta es la segunda parte de la victimización. Los funcionarios, e imagino que la policía mucho más aunque lo desconozco, están muy maltratados por la justicia. La justicia intenta lavar sus trapos sucios a base de maltratar a sus propios funcionarios de abajo, porque a los jueces para meterlos en la cárcel, como se ha podido comprobar, es justo al revés" (Grup A, home, jove, treballador serveis).

El que es sent a dir és sobre el gran poder dels jutges i la impressió és que no són justos. Si els jutges no són imparcials és perquè les lleis tampoc ho són.

"Por lo que oigo, los jueces tienen tanto poder que parece que no son justos: esta es la idea que tengo" (Grup C, dona, adulta, mestressa de casa)

"Les mateixes lleis estan agreujades d'uns certa parcialitat i aleshores això fa que els jutges tampoc siguin imparcials" (Grup C, dona, adulta, periodista).

"Es la ley del embudo, lo ancho para ellos, lo estrecho para nosotros, hasta que el pueblo nos cansemos." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

Els exemples fan aparèixer la justícia al ciutadà de "a peu" no sempre com imparcial; almenys per temes tòpics com el de Ruiz Mateos, o les situacions dels etarres implicats en assassinats, o els casos de grans estafadors.

"No están persiguiendo a grandes atracadores, a grandes estafadores, sino que están deteniendo a muchachos que por un pico son capaces de girar un auto al revés." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

Per personals experiències, hom té la sensació de "xanxullo", de vilesa, de miscibilitat. Per exemple, demanar els honoraris més 200 pessetes pel secretari com a propina que es dona generalment. O hom veu que hi ha coses que oloren malament amb connotacions "maquiavèliques" que demostren que hi ha gent que juga amb la llei, amb els terminis del temps, amb els arxius amagant les coses quan convé, manipulant-ho tot en funció dels seus interessos. Advocats que cobren més enllà dels seus honoraris i que es deixen vendre en una actitud tramposa i fraudulenta; o advocats que recomanen directament procurar-se un testimoni fals demostrant ésser uns experts i tenir moltes taules i posant en evidència els "jaleos" dels judicis, o la farsa de dos advocats que es posen d'acord: dona la impressió que tot està falsejat i que sigui totalment immoral.

La justícia és com una loteria i, segons el jutge, anirà d'una manera o altra.

"Sempre tens el 100% de possibilitats de que et passi de tot en un judici en funció del jutge, o tu pots tenir una prova bastant difícil que aportar i coses d'aquestes, en funció de que molts testimonis que van de l'altra banda són inventats, pots tenir una sorpresa... és millor pactar una bona negociació, amb garanties de que serà cobrada..." (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret)

Quan fa anys els toxicòmans eren enviats a l'hospital del mar, aquesta era una iniciativa personal de tres jutges. Es sap d'una sala de Barcelona en la que les sentències dels jutges són una còpia exacta dels papers del fiscal i els advocats no poden ni exercir el dret a la defensa. Les transfusions de sang a practicar als Testimonis de Jehovà, depèn de la interpretació de cada jutge i, si és un jutge ficat en la creença, posarà tots els impediments al metge per a fer una transfusió.

Tot plegat fa veure com de fet és possible per 50.000 pessetes anar cinc anys a la presó i per 50 milions ni entrar-hi.

Els afectats de la colza encara es queixen: s'hauria d'haver fet un judici just. Hi ha "xanxullos": per exemple una persona com el Nani no desapareix així com així. En el cas de l'Hipercor, als terroristes els hi posen tants anys i després l'amnistia, tornen a sortir al carrer i a fer de les seves. No hi ha confiança en la justícia. Per què l'haig de denunciar a vostè si sé que entrarà per aquesta porta i sortirà per aquella?

Es donen casos de certes imparcialitats dins dels propis processos judicials (invenció de testimonis, proves difícils de demostrar...). Adhuc a dins de la presó, es donen imparcialitats en funció de la situació social del delinqüent:

"Dice la ley orgánica del Estado que no puede haber discriminación por raza o por religión ni por nacimiento... es mentira. El chico que es del Ensanche disfruta de sus permisos ordinarios de salida cuando le toca; el chico que vive en El Raval no tiene permisos de salida, cuando quieras te presento a uno y a otro. Punto. Hay discriminación en la justicia, naturalmente, incluso por barrios."
(Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

Tot plegat es tradueix de manera que la justícia acaba no mirant equitativament les coses: hi ha la víctima de la xenofòbia que porta a pensar que una nacionalitat concreta imposa una

determinada manera d'actuar; la impressió que la punició va per modes com la persecució del narcotràfic al costat de l'absolució dels terroristes que s'acullen a un conveni d'immunitats; l'amiga del polític que accedeix sense saber com a la magistratura.

Els exemples concrets on es posa en evidència aquestes influències no són pas pocs: segons el jutge o segons com s'enfoqui la defensa, hi haurà un agravant o un eximent; un proxeneta pot ésser vist com un explotador de menors i prendre-ho pel cantó contundent o fer-ne una altra mena d'interpretació; una audiència serà particularment dura en uns aspectes i no tant en d'altres. Es una espècie de loteria. I encara hi ha arbitrarietats nascudes a l'ombra de determinats factors incidents que etiqueten i que generen sospites (freqüentar determinats ambients, vestir-se d'una manera concreta, etc.).

No hem omplert les citacions exemplars esmentades del fet que les referències complicarien la línia expositiva.

Només en el cas dels menors ja existeix que el jutge disposi d'una sèrie d'òrgans que l'ajudin en la darrera decisió; es tracta d'eines que, com a "servei de suport als jutges", l'ajuden a creure's menys déu facilitant-li elements objectius i subjectius amb el suport del màxim de gent.

"El jutge ha de tenir moltes eines i ell, professionalment ha escollit aquesta professió. A mi no m'agradaria perquè és una responsabilitat que està prop d'ésser una mica déu. Si tingués tots els elements, encara; però ja sabem que això és una mica utòpic perquè només tens una quarta part dels que voldries. El jutge s'ha de sentir molt més tranquil amb el suport del màxim de gent: pèrits, DAM, policies. Com més eines, més tranquil se'n deu anar a dormir aquest home. Dirà: he decidit això i ha estat consensuat. A justícia juvenil hi ha un departament a través del qual els jutges disposen d'assistents socials, psicòlegs, metges forenses; cada vegada tenen més eines per a sentir-se menys déu. Se'ls hi donen cada vegada més elements objectius i subjectius" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

Finalment, cal dir que, davant de les constatacions esmentades, hom creu haver pres perfectament la lliçó i la població somnia en una utopia desitjable: com en el cas dels drets humans una llei de tota la humanitat.

"M'agradaria tenir com els drets humans: una llei de tota la humanitat. Als qui ens han educat d'una altra forma, anem per la vida com de puritans i jo no tinc cor per dir-li a una senyora Testimoni de Jehovà que li estem passant aigua quan és sang el que li passem. I a vegades penses, quines ganas tens d'anar per la vida i buscar "follón"?" (Grup C, home, adult, metge).

Però, tot plegat, té almenys dues conseqüències inevitables: per una banda, la llei no és capaç d'instaurar un tractament adequat perquè hi ha un mercantilisme de la justícia ("dec tant i pago tant", com si es tractés d'una transacció habitual) deixant el sistema com un veritable estimador del delicte;

"Es la impresión que tiene la gente: que entran por una puerta y salen por la otra... Los delincuentes dicen: ellos saben que estoy pagando esto tal día. Es el debo y pago como si fuera una transacción habitual. Y no dejará de ser delincuente... Está montado de tal forma el sistema que está estimulando el delito" (Grup A, home, jove, reclús ams estudis superiors).

I, per l'altra, hi ha una manca d'eficàcia sistemàtica en la persecució dels traficants que es permeten seguir els seus negocis sota l'estigma de l'amenaça.

"No es eficaz tal como está actualmente la persecución de los traficantes. ¿Son los traficantes el verdadero peligro? Yo lo pondría entre paréntesis. No sé lo que pasa; pero al poco tiempo salen en libertad; son gente de mucho poder y mucha influencia. Detuvimos a uno que posteriormente está vendiendo más y amenazando (pinchando las ruedas y diciendo: aquí nos vamos a cargar a todos). Es traficante y vive muy bien y todos lo saben" (Grup A, home, adult, policia nacional).

I una darrera conseqüència és que no es pot confiar en la justícia i aquesta és la impressió assumida per la població.

"No confio ni en la policia, ni en la guardia urbana, ni en cap força de la nació, cap. La majoria "mangoneo" i "chupeteo" per tot arreu i, en alguns moments, o fan la "vista gorda" o "sin comentarios". En qüestió de drogues la policia en sap molt i hi està implicada; la policia i la gent d'"alto copete" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

(Al programa de "La vida en un xip" es va dir:

- "la llei és única. Ofereix uns marges i és objecte d'interpretació. S'acaba protegint el delinqüent."

- Hi hauria de participar el públic perquè els advocats, jutges i procuradors ho manipulen"
- "Es una justícia discriminatòria que defensa als qui tenen diners"
- "Hi ha un contingut econòmic en això. Caldria fer lleis que no permetin que la justícia es descontrolï i tots els ciutadans haurien de vigilar-ho"
- "La justícia és una injustícia social, sempre perd el pobre, el de a peu, els qui ens donen sempre pel mateix cantó"
- "La justícia només escolta una banda, la que és més poderosa"
- "La justícia és "elitista").

3.2 La independència dubtosa

En primer lloc, sembla que se'n fa un mal ús de la independència de la justícia. Aquesta només és tal per a dictar sentència; però no està escrit enlloc que per a determinats nivells d'autogovern o de responsabilitat de gestió de l'oficina judicial aquesta independència ho hagi d'emparar.

"La independencia de la justicia ha sido siempre mucha; en este país no podemos quejarnos por ello. Más bien creo que ya es hora de quejarse del uso que se hace de la independencia de la justicia. Es decir, con el riesgo de hacer un eslogan y por tanto de simplismo, con los años que llevamos de convivencia democrática y de consolidación de las instituciones, hemos llegado a un momento en que no se arriega ningún problema de desestabilización si se afirma que hay que poner en tela de juicio el marco y las características de conceptualización de la independencia de la justicia. La independencia judicial en la constitución lo es sólo para dictar sentencia, para resolver; pero no está escrito en ningún sitio que determinados niveles de autogobierno y de responsabilidad de gestión de la oficina judicial sean susceptibles de ser amparados por la supuesta independencia judicial. De todas maneras, yo sería crítico con el bloque del aparato judicial, englobando al apartado que incluye al ministerio fiscal. No se pueden aportar ejemplos relevantes de que el poder político haya presionado a los jueces de una manera importante hasta determinar su pérdida de independencia en la resolución de los asuntos" (Grup A, home, adult, fiscal).

Es parla dels perills que la justícia corra quan pretén portar fins el final aquesta independència, tot i caient en

l'aïllament de l'aparell judicial respecte d'altres sistemes de l'Estat.

"Mantenir la independència, aprofundir en el significat d'independència,... En la relació personal amb gent molt conscient viuen angoixats pel concepte d'independència, per què quan tenen relació amb una institució tenen por de que l'altra persona li demani alguna cosa a canvi. Em sembla que és com una trampa." (Grup B, home, adult, funcionari)

En segon lloc, sembla que el poder judicial és força independent en les qüestions polítiques; però, en canvi, el que no ho és, és la fiscalia que respon a nomenaments polítics.

"El poder judicial és bastant imparcial per qüestions polítiques, en canvi, la fiscalia no ho és tant: pot obrir una querella pública contra una institució o una qüestió puntual perquè interessa en aquell moment políticament. La dependència política de la fiscalia és coneguda per tothom... només l'elecció dels caps de la fiscalia ja sabem que són nomenaments polítics" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

En tercer lloc, sembla que s'ha de parlar d'influències concretes i no de dependències polítiques.

"Per mi la independència és nul·la, tinc seriosos dubtes (...) la sentència mateix de Rumasa és un descaro. A mi m'agradaria que canviés la composició del poder judicial, sigui el govern que hi hagi, encara que en teoria no hauria de passar, ho diu la Constitució, la independència del poder judicial és un principi fonamental. A nivell més baix també es prenen decisions molt condicionades per la força que pugui fer un sindicat, una associació, es poden fer moltes pressions per part d'institucions que estan reconegudes. La independència és pèssima. Es clar que hi ha de tot." (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret)

"Crec que no hi ha independència, jo ho veig tot bastant lligat; el tipus de govern que hi ha hagut sempre va molt lligat al tipus de justícia. Des del primer moment en que el cap dels jutges a Espanya em sembla que és un del PSOE, no?" (Grup B, home, jove, experiència com a guarda jurat, estudis universitaris)

Amb tot, la independència de la justícia, que generalment s'assimila a la independència dels jutges, compte també amb un sector de la població que la veu com existent realment. Hom pensa que la influència de certes forces en les decisions dels jutges no són el suficientment importants o potents com per no

poder considerar-la independent. Els jutges són lliures, independents i íntegres.

"Crec que sí que hi ha una dependència del poder polític... Ara bé, si aquesta influència arriba a ésser una dependència o arriba a influir en decisions que pertuquen exclusivament a la seva funció, ja no m'atreuria a afirmar-ho. Que hi ha una relació, potser més que la desitjable, també ho crec" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

De totes maneres, hi ha indicis clars i la gent se'n adona. Els exemples són massa evidents: quan a una persona pel que representa li han donat un pal molt gros i a una altra perquè té moltes influències no li passa res; quan hi ha tribunals polítics com, per exemple, el Tribunal Constitucional; quan la policia, que és clarament de dretes, accepta comisaris que ataquen contínuament el govern socialista; quan la policia és usada constantment pel govern de torn en operacions clarament polítiques d'imatge.

"Hi ha casos d'agravis comparatius i les dades objectives són aquí. D'aquí cap a baix, el que vulgui" (Grup A, home, adult, exjutge).

"Los sindicatos policiales llevan muy poco tiempo y se va haciendo lo que se puede y, si el gobierno los va subvencionando, los representantes no tendrán ánimo de entablar mucha más polémica. Y lo que no entiendo es cómo el gobierno socialista aprueba a determinada gente para comisarios cuando les están atacando continuamente. Es un ataque despiadado a todo lo que respira socialismo y una labor de comisario me parece que debería ser más neutral.

Hay muchos momentos en que la policía deja de ser imparcial; es usada constantemente por el gobierno de turno" (Grup A, home, adult, policia nacional).

Des d'un nivell alt, es té una imatge de l'alt cap de la justícia com connectat al govern de torn. En un nivell més baix, hi ha forces que empenyen en un o altre sentit i que obstaculitzen la independència (els sindicats, per exemple).

La pròpia llei no està al marge de les forces polítiques que les fan. El cert és que la llei s'ha de revisar en molts aspectes perquè una llei es fa per la societat. De totes maneres, segons qui estigui al front de la mateixa es poden fer unes lleis o unes altres. En el cas de la legalització de les drogues...

"Los políticos lo único que miran es la opción política que les da el partido: si el partido dicta la legalización de las drogas, defienden la legalización de las drogas." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

L'ideal seria fer unes lleis que estiguessin per damunt d'ideologies polítiques, lleis que emparessin universalment tota la societat en punts vitals, en la qüestió dels valors. Moltes coses es pateixen per la decissió d'un govern i aquest ja té el suport del poble. Hi ha coses com, per exemple, el cas Rumasa que "huele a chamusquina" amb la decisió d'un vot i els contactes entre el president del tribunal i el del govern; potser no hi ha una imparcialitat.

"Depèn de qui està al front d'una societat determinada que es fan unes lleis o unes altres... Si la majoria de la societat no vol la llei de l'avortament, per què s'ha de fer? Si la majoria del poble espanyol no vol participar en un sistema armamentista mundial, per què hem de participar a l'OTAN? Són coses que hem de patir per la decisió d'un govern i com està format per polítics que tenen el suport del poble, ells faran el que volen" (Grup C, home, adult, metge).

Aquesta independència hauria d'estar fora de lloc; arreu del món és així. Es veu massa. Hi ha casos notoris i públics i hi ha experiències pròximes d'amics. Evidentment, si la justícia està influenciada per la política segons sembla, tampoc és imparcial.

"Es aquí que està molt lligada la justícia políticament: aquí som el país del "amigo" i la "tarjetita" i no canvia en cap aspecte: ni polític, ni econòmic, ni res de res i en la justícia encara més" (Grup C, home, adult, joier).

"Els judicis a policies, a jutges, en qüestions econòmiques i fiscals; segons qui sigui, d'una manera o d'una altra, casos que per una bofetada l'endemà es celebra el judici mentre hi ha un individu que per un assassinat han d'esperar vint anys el judici... Perdent una causa en el tribunal suprem -que s'havia guanyat sempre en primera o segona instància- amb unes al·legacions que van fer exclamar als advocats: mai havíem vist una sentència del tribunal suprem sense justificar. I veritablement no justificava res. Un dels compradors era un amic d'alts polítics i donant la raó sense cap mena d'explicacions en tots els "considerandos". Una cosa inaudita" (Grup C, home, adult, empresari).

Al programa televisiu "la vida en un xip" es va dir:

- "La justícia no és independent quan es tracta d'actuar davant una instància com l'ajuntament de Barcelona"
- "Hi ha cassos que no surten a relluir per motius polítics, interessos..."

3.3 Sobre corrupcions

Hi ha algú que s'obstina a no creure que hi ha corrupció i hi ha també qui voldria no creure-ho referint-se a la policia. De totes maneres, és una consciència generalitzada que la corrupció policíaca és massa evident i que fonamenta una forta desconfiança. Per altra banda, el risc de corrupció és real, no solament perquè hi ha una quota d'acceptació entre ells mateixos, sinó perquè en assumptes no prou clars, com que s'aparenta un certa neteja, la gent té la impressió que es fa alguna cosa.

"Si hi ha corrupció? Jo no puc confiar ni en la policia, ni en la guàrdia urbana, ni en cap força de la nació, cap. La majoria "mangoneo" o "chupeteo" per tot arreu i en alguns moments o fan la "vista gorda" o "sin comentarios". En qüestió de drogues la policia en sap molt i hi està implicada; la policia i la gent d'"alto copete" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

"Que alguna vez ha habido corrupción, creo que sí, porque cuando una vez en comisaría hubo un cambio de treinta y tantas personas, fue por corrupción. Quisieron anunciarlo y no fue posible. Así como en Madrid destaparon el caso Nani y se pudieron hacer acciones, aquí quizá hubiera habido algo tan o más grave y, sin embargo, no se hizo nada. Quizá porque había ya demasiada presión sobre la policía y no quisieron crear más escándalos, no lo sé. Se oyó hablar de asuntos oscuros, incluso de muertes..." (Grup A, home, adult, policia nacional).

La corrupció judicial també és una evidència, encara que és molt més fina, menys ostensible i actua a través de mecanismes diferents.

"Si hi ha corrupció; però no és la típica dels diners; sinó la de les prebendes per amiguisme, la dels jutges jubilats que van a treballar als despatxos d'advocats i tenen una relació molt estreta: un cercle d'amistats dins del poder judicial" (Grup C, dona, adulta, periodista).

Hi ha qui creu que, de totes maneres, les sospites de corrupció són les mateixes que es donen arreu. S'anomena corrupció

a l'allargament d'una propina per tal que un tema concret no s'estanqui i d'alleugerir.

"Ara vostè té una reclamació de què no li paguen un milió de pessetes i necessita urgentment embargar el seu acreedor. Abans (i no estic d'acord amb la postura d'abans) l'oficial hi anava el matí i a la tarda i s'emportava els papers a casa seva. Vostè li pagava al senyor oficial una propina que ell no demanava. Això és corrupció? Sí és corrupció des de cert punt de vista. Ara, si vostè té una lletra la sentalarà cap el mes de març de l'any que ve, el temps suficient perquè l'acreedor agafi els béns i els porti a un altre lloc. Era bo allò d'abans? No. Es bo això d'ara? No. No sé quina és la solució; però el que dic és que abans, si vostè volia embargar els béns de l'acreedor ho obtenia en qüestió d'una setmana perquè un funcionari feia hores extres per a fer-ho. Jo dic el que veig" (Grup A, home, adult, exjutge).

La imatge dels judicis a policies i jutges és dolenta davant de la gent. A part que hi ha la tendència de les persones, a l'hora d'un conflicte judicial, de pensar que hi ha molta corrupció. La gent té sempre tendència a pensar que l'advocat s'ha confabulat.

"Jo crec que sí hi ha diferències entre els judicis a policies o polítics i els que es duen a terme a la resta de la gent. En els casos dels polítics això ja s'oculta i als polítics és la vida quotidiana. Quan s'arriba a un lloc que s'han de tocar les bases, "cuidado"!, fins aquí hem arribat, hi ha coses que no es desemmascaren tan fàcilment; en la lacra social de la droga hi ha implicats els "jefes" de govern i els grans, els que tenen el "yate", que no els agafen mai" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

En síntesi, el tema és punyent i relativament poc tractat per la població en general. De fet, no se'n salva ningú i quasi sempre en relació als policies, els funcionaris de presons i voltant un mateix element que és el tema de la droga.

(En el programa "La vida en un xip" es va dir:

- "Els jutges es compren"
- "Existeix tràfic d'influències, "amiguismes"..."
- "Hi ha una gran inhibició en els casos petits; els casos es compren"
- "Molta brutícia per dintre").

3.4 La justícia es troba lligada al tema de les classes socials

La justícia no mira equitativament les coses i el cas més evident és el favoritisme que es dóna al delinqüent habitual o al gran traficant que, per mecanismes de la llei, escapen punicions greus en contrast amb el petit delicte i, per altra banda, les persones ben situades políticament o econòmicament que, tot i la seva conducta, no aniran mai a la presó.

El càstig s'aplica amb desigualtats en funció a la classe a la qual es pertany, el càrrec que s'ocupa i la llei és també resultat d'uns interessos dels qui les van elaborar. La persecució del delinqüent és molt diferent si ja està marcat per la diferència.

"Corrupción? Claro que sí la hay. Yo he visto cachear allí a muchos chicos y les sacaban mucho dinero. Y contaban allí los dineros y lo que hacen después con estos chavales... Lo que también impresiona es ver que detienen a cantidad de marroquis y gente extranjera. Y me siento humillada y me da verguenza; allí en las murallas les desvalijan de todo, me pienso cómo se siente la persona cuando le desvalijan allí en la vía pública. Sólo se lo hacen a este tipo de gente y ¿qué costaría llevarles a algún sitio y no allí en la vía pública? Es una humillación tremenda. Es una pena" (Grup C, dona, adulta, mestressa de casa, estudis primaris).

D'aquestes idees podem extreure'n les induccions generals següents:

1. Tant la imparcialitat com la independència de la justícia són temes apassionants sobre els quals tothom creu tenir-ne una opinió formada. Pel que fa a la imparcialitat i mentre hom es veu directament afectat per una sentència, hi ha raons suficients per a prendre's les decisions de la justícia com a tacades de parcialitat i de favoritisme; hi ha en joc els propis interessos. Malgrat tot, hi ha més que això, hi ha una tendència generalitzada a la desqualificació frontal i acaba essent una impressió popular que la justícia no actua amb equitat.

A un jutge jove i progressista hi corresponen sentències amb una direcció innovadora i avançada; la part subjectiva

d'aplicar la llei compta massa a l'hora de mesurar la imparcialitat de la justícia. S'origina aquí un fort debat entorn de la confiabilitat en el mateix sistema; al costat dels que sí hi creuen, hi ha els que en dubten. Aquest és un tema de veure com s'apliquen les lleis en aquest país i no tant un tema entitatiu referit a la mateixa justícia.

2. Les raons que fonamenten aquesta desconfiança són abundants: la infinita superioritat del jutge com a poder real amb les incomprensions i manca de coordinació que això genera, els favoritismes corporativistes dintre del mateix cos professional (fins el punt que s'evoquen temes de victimització, com en el cas del funcionari de presons), la dependència d'unes lleis marcades per la parcialitat, el mercantilisme existent en les sentències, la ineficàcia en la persecució de determinats delictes (el cas dels traficants, per exemple), els fets escandalosos i notoris discriminatius de preferències o prejudicis vers una determinada persona o grup social, el falsejament sistemàtic i degradat dels processos en funció d'uns determinats interessos a través de trampes i frauds, etc. La justícia és massa sovint comparada a una loteria en la que no saps mai què et pot passar i, si alguna eina diferenciadora és emprada depèn puntualment d'alguns jutges que assumeixen una personal línia d'actuació marcada per l'honestedat i per la comprensió d'una altra manera de fer, com és el cas dels menors on la decisió és fonamentada, apoiada i consensuada. La justícia que el poble enyora, certament, no és d'aquest món.

3. Pel que fa a la independència és connatural a un estat democràtic. El tema ara es presenta compartimentat en diverses postures; des dels qui creuen que aquesta independència s'ha d'entendre en el seu veritable sentit fins els qui contemplen la justícia com estretament lligada als polítics i als governants, passant pels que pensen que és la fiscalia la que està sotmesa al poder polític. Hi ha també els que matisen dient que no es tracta tant de dependències com d'influències polítiques determinades.

4. L'accessibilitat de la justícia

4.1 El món de la justícia

La idea general és que la justícia es presenta com un edifici on difícilment es pot entrar i, si s'accedeix, difícilment es pot comprendre. Sembla constituir un autèntic món, moltes vegades a part o per damunt dels ciutadans. Es tracta d'un món difícil de comprendre, d'un món no sempre dirigit cap al bé comú de la societat o de qui ho necessiti. La sensació pel ciutadà és d'incomprensió total:

"Per la gent que ve aquí, els típics comentaris són: d'això ja entendrà vosté, jo els hi explico el que m'ha passat i ja m'enviaran els papers...veuen que és un món montat una mica en favor dels interessos dels advocats, una mica la sensació de què no saben ben bé on entren la tenen" (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret)

"La justícia no és gens accessible per a la gent i també pels professionals que fem informació sobre la justícia. Partint del fet que utilitzen un llenguatge que és completament inaccessible per a la gent del carrer (això és el més visible) i, després perquè tot procediment judicial és excessivament complicat" (Grup C, dona, adulta, periodista).

Adhuc la llei és llunyana a la realitat social. I aquesta s'esgrimeix com si tot el poble sabés de què va.

"El que hace las leyes, el que dirige desde arriba, el que te manda hacer las cosas, como no se mezcla con el pueblo hace las cosas en plan teórico y, si funciona me votarán y si no también porque los españoles somos unos tontos todos." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris).

"A la gent se li ha d'oferir un assessorament i, per exemple, que no se'ls hi digui: "en virtud del artículo 109" i la gent no sap què diu aquest article i el donen per enterat" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

La justícia és contemplada com una autèntica autoritat que, com característica intrínseca, es situa a distància de la resta de la societat i actua de manera aïllada respecte dels altres aparells de l'estat. Manca comunicació amb la resta de serveis públics. Amb aquesta interrelació, la justícia guanyaria en accessibilitat.

"L'administració de justícia s'ha anat tancant en si mateixa de manera que el més absurd que hi ha és que inclús disposa de xarxes

4. El risc de corrupció i tripijocs és un fet expressat de moltes maneres: "huele a chamusquina", "chupeteo", "mangoneo", "chanchullos"... Sobretot, quan es fa referència al tema de les drogues, a la institució policíaca o als funcionaris de les presons.

5. Tant la imparcialitat com la independència afecten directament al tema de l'equitat; segons a quina classe social es pertanyi, segons el poder o influència de la persona incriminada o de la suposada víctima, la justícia actua i decideix d'una o altra manera.

La gent té dret a exigir i no pas a acostar-se a l'administració de justícia com a susceptible d'ésser jutjat o com a presumptes sospitosos. Aquest és el sentiment habitual quan un ciutadà s'apropa a la justícia.

"Rodonament és ficar-te en un món que has d'anar ajudat, o amb "enchufe", o amb molta presència... Vaig acompanyar uns estrangers que els hi havien robat la cartera a posar una denúncia i és una sensació de què estàs molt pitjor que demanant un favor, quasi vas a què et jutgin, t'estiguin investigant a tu i fent un favor enorme. Fer la cua, que si dius: escolti, et diuen: "usted calle" i coses així" (Grup C, home, adult, empresari).

No existeix cap creença en què l'aparell de la justícia serveixi per ajudar el ciutadà sinó, més aviat el contrari: quan més lluny de la justícia hi siguis, millor. Ara bé, no s'ha d'oblidar que la justícia és legítima quan el seu poder neix de la sobirania popular.

"En la mesura que els funcionaris tinguin consciència que estan al servei del públic, crec que es millorarà perquè es podrà interrogar i demanar-los-hi comptes" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

Així doncs, la justícia és una autèntica maquinària, una roda complexa, un cúmulo de papers que no es posen al dia. La conseqüència d'aquesta manca d'agilitat és l'allunyament de la població respecte a la justícia. Trobem, doncs, que la ineficàcia de l'administració de justícia influeix en l'accessibilitat que la gent sent respecte d'ella.

"Jo tinc la impressió de que la gent quan els hi parles de tribunals tenen la sensació de que es fallen en un món que no s'acaba mai i que és llarguíssim, igual que passa en altres parts de l'administració però per mi el poder de l'administració fora de la justícia té tela." (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret).

"El problema és tant de jutges com de policies i em sap molt greu perquè estem igual que com estàvem: tot és burocràcia" (Grup C, home, adult, joier).

Aquesta idea d'ineficàcia s'assimila molt sovint a la imatge d'innaccessibilitat. Existeixen massa mecanismes, massa entrebancs, massa dificultats per l'accés a la justícia. Ja el mateix llenguatge representa una barrera difícil de saltar.

"Jo insistiria en què l'administració de justícia és un servei públic i la gent que hi treballa són funcionaris que no estan al servei de la institució sinó de la gent i és aquesta que mereix un treball preferent. De manera que, quan una persona accedeix a una oficina judicial o a un jutjat té tot el dret d'obrir la porta i entrar i no pas que li fotin un crit o a no saber si pot entrar o no. Quan la gent rep una citació, no saben per a què els citen; no ho indiquen. Van allà amb por i, si el funcionari està d'humor, li dirà de què es tracta i, si no, li dirà que es presenti el dia i l'hora que allà s'indica i que calli. Ja s'ha avançat; però hi ha molt per a fer" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

La policia, per la seva banda, ha millorat; no té res a veure amb aquella d'etapes precedents. La millora, sobretot de la policia nacional és a nivell tècnic, humà i professional.

"Només mirant els cossos policials, s'ha millorat molt, s'ha de reconèixer. Abans era facilíssim fer-nos els amos i senyors perquè hi havia molt mala atenció. S'ha millorat moltíssim des del punt de vista tècnic, humà i personal. No estic dient que estiguin a la "panacea", sinó que s'ha millorat" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

Qualsevol transformació que es doni, els qui es troben dintre la roda de la política criminal la pateixen fins el punt que es fa difícil dir si aquelles reformes parcials són bones o no ho són. El cert és que hi ha moltes reformes que, afectant només i únicament l'estructura interna, no afecten l'atenció al públic i, a més, necessita d'un procés d'adaptació que no permet dir res definitiu en l'immediat.

"El que és cert és que en aquests moments estem patint la transformació dels tribunals tutelars de menors a jutjats de menors, estem patint lo dels processos monitoris que es van abolir (és a dir, que els jutjats que instrueixen no siguin els mateixos que dicten la sentència), estem patint totes les modificacions. Tot això té un procés. No es pot dir, potser és prematur, si tot això és bo o no ho és... De fet, és un problema d'estructura interna: però no crec que varii en quant a l'atenció pública. Fins que no ho veiem no podem dir res" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

El tracte de la justícia cap el ciutadà es presenta generalment com dolent, autoritari, poc raonable: àdhuc els mateixos implicats s'han sentit alguna vegada impotents davant d'aquest món tancat.

"Desconec totalment quin serà el resultat final del decret de planta; però em sembla que no és un problema d'accessibilitat. De fet, és un problema d'estructura interna; però no crec que varii en quant a l'atenció pública. Fins que no ho veiem no podem dir res i tot això té un procés d'adaptació. No sabem si tot això vol dir apartar-se més de la gent" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

Els funcionaris de justícia són prepotents, la policia, tot i amb el considerable millorament abans esmentat, encara exerceix sobre el ciutadà una sensació de por.

En aquest punt, no s'ha de generalitzar injustament perquè es tracta de comportaments de policies concrets que no han canviat, com una qüestió visceral: la institució policíac és tancada i autoritària i, per tant, difícilment conjugable amb la llibertat i la democràcia. Són determinats comportaments minoritaris que haurien d'ésser apartats del tracte amb la gent i que tiren per terra l'esforç que s'està fent. Aquesta minoria té una mala preparació i un mal control per part de l'administració i es comporta de manera despòtica, autoritària i trepitjant tots els valors. Certament, el comportament amb el ciutadà hauria d'ésser molt millor.

"Creo que la gente tiene miedo por determinados comportamientos minoritarios de policías que aún existen, que siguen estando allí, siguen teniendo su influencia y, bueno!, quizás es el segundo paso que debería dar el gobierno socialista: apartar a determinada gente y que no tengan trato directo con la gente. Yo he visto en una comisaría estar los vecinos contentos con la policía que tienen; pero, si hay tres que son totalmente negativos, pues lo tiran todo por tierra" (Grup A, home, adult, policia nacional).

Els cossos policíacs de nova creació (per exemple, els mossos d'esquadra) no han hagut de fer un intent de millorar la imatge, perquè ja hi van ingressar amb la idea de formar una policia que sigui més propera al ciutadà.

"Nosaltres no hem fet un intent per a millorar la imatge, sinó que és la nostra trajectòria... No hi ha motiu de construir una policia

per a Catalunya si no és amb uns esquemes diferents. Si s'havia de repetir els esquemes que hi hagut fins ara, ja no calia fer-ho. Hi poden haver-hi interessos polítics; però el que personalment entra a la policia, és amb la idea de formar una policia més propera al ciutadà" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

Així doncs, la col.laboració amb algun aparell de la justícia (especialment amb la policia, que és vist com l'òrgan més pròxim al ciutadà) es veu com quelcom de molt excepcional i quasi inconcebible.

"Sí col.laboraria amb la policia en buscar un sospitós, però ho veig com una cosa molt llunyana." (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret)

"Crec que fer una denúncia es fa molt complicat per causa de la por. Faig la denúncia, haig de declarar... Tinc que perdre temps per treballar? Jo no vull saber res, sempre ho diem" (Grup C, home, jubilat, treballador manual).

Per cossos, el més accessible sembla ser, com dèiem, la institució policíac. Al costat dels jutges, que estan lluny de la població, la policia es troba a prop de la gent, forma part de l'escenari urbà quotidià. El fet de posar la denúncia no requereix de cap complicació especial (ara, serveix per alguna cosa?). En canvi en el cas del jutjat, depèn molt de quin jutjat sigui serà més o menys accessible.

"El cas més dur per a mi és el del jutge. Que et faci passar quatre vegades el tio per allà és espantós. Amb la guàrdia civil hem de reconèixer que ha fet tot el que ha pogut: molt bé, molt bé. El que ella pot fer, perquè tampoc pot fer gran cosa" (Grup C, home, adult, pagès).

En el programa televisiu "La vida en un xip" es va dir:
- "Per què es promulguen tantes lleis i no se'n deroguen? S'hauria de fer un còdex senzill; depèn del legislatiu"
- "Estaria bé que les jutges fossin elegits com els diputats o els polítics"
- "Recurs, recurs... no s'acava mai; no hi crec en la justícia, és la llei del recurs"

- "Impotència davant la justícia"

4.2 La por a la justícia

L'aparell de la justícia provoca un sentiment de por per part de la gent. Una por que, a vegades, entra en contradicció amb el discurs de poca eficàcia de la justícia (és necessari canviar certs elements de la justícia per a què aquesta produeixi més por i per tant el trencament de la norma social es faci amb més dificultats). Ara bé, el sentiment de por cap a la justícia pot venir donat, segons les pròpies opinions de la gent, per cinc motius bàsics. En primer lloc, es tracta d'una por al sistema per desconeixement (que aniria connectat a la idea d'incomprensió i complexitat que ja dèiem abans). En segon lloc, hi ha una por al sistema en general, potser per presentar-se com l'òrgan de punició de la societat. En tercer lloc, la pròpia distància determina una temença cap a un món que es mou per uns mecanismes que li són propis i que són diferents als de la societat en general. En quart lloc, continua subsistint una temença a la institució policíac, la qual deixa encara molt que desitjar respecte de la confiança que els ciutadans dipositen amb ella. El problema del tracte (en general de la justícia però en especial de la policia) es continua plantejant molt sovint.

"La gent, quan ha de fer una denúncia, tothom d'entrada té por, por a allò que es trobarà allà" (Grup B, home, jove, experiència com a guarda jurat, estudis universitaris).

"Així com hi ha gent que té por, jo no... Per a mi, com més lluny estiguis de les qüestions de la justícia, com més separat estiguis, millor. Si em passés una altra cosa ja m'hi pensaria a denunciar i encara més si hagués de començar a anar a jutjats i coses d'aquestes. La gent diu: ho has de denunciar. Però, què hi guanyes? Si fos per poca cosa, tampoc denunciaria; tens maldecaps i feina i tot costa molt" (Grup C, home, adult, pagès).

Finalment, les pròpies experiències amb el món de la justícia fonamenten una manca de confiança i una voluntat de mantindre's al marge de la justícia. Complementàriament, hi ha la idea de que el fet de la poca utilització de la justícia, com a

la de mirar enrera pensant que altres temps foren millor, o la de somniar com alternativa amb l'acord i el pacte amistós entre les parts.

3. A l'hora de pensar en l'hipotètic millorament de tot el sistema de la política criminal pel que es refereix a aquest tema de l'accessibilitat, s'hi endevinen diferències substancials. Mentre que els que són dintre del sistema creuen que sí que ha millorat o mantenen un dubte prudent ("s'ha acostat la justícia a la realitat social" (fiscal), "sobretot en el camp dels menors" (DAM), "s'han evitat els abusos de poder" (policia), "ho diuen" (jutge)); els que són fora acaben pensant que la millora no és clara per causa de la no superació de la lentitud ancestral i per la gran dificultat de fer innovacions alternatives en el terreny del processament i de les institucions.

capacitat psicològica i/o mental: hi ha el malalt, hi ha qui és malalt però encara té la capacitat de tenir por a qualsevol repressió i, per últim, hi ha el "camell" que no és més que un venedor de droga plenament conscient del que fa. Mereix la màxima pena.

(Al programa "La vida en un xip", les opinions vessades en aquesta direcció són també molt diverses:

- "No es pot justificar la delinqüència comú."

- "Es una minoria social que està fora de la norma social."

- "Hi ha molta autoagressió, autodestrucció: és l'única forma de cridar l'atenció."

- "Els menors de 16 anys han tingut problemes d'escolarització. La base és la cultura, la consciència de si mateix."

- "El delinqüent segueix unes pautes i, si l'entorn social és favorable, no passarà res. El que es necessita és una família, una pauta de viure."

- "Es un problema d'oportunitats; no solament el barri on es viu, sinó també la família."

- "Sabien el que feien: ja tenien 20 anys i no era la primera vegada puix que ja estaven fitxats."

- "Està voltant pel carrer i no és la primera vegada que ho fa. Carregat d'antecedents."

- "Hi ha persones que tenen una part dolenta a dins."

- "La societat no és la culpable perquè és un problema de la persona; si aquesta està malalta, no és un problema de la societat."

- "Nosaltres som els desemperats de la societat, no el delinqüent)."

No hi manquen també algunes idees més confoses sobre aquest punt. Realment dóna la sensació de què a la gent li és encara molt difícil poder desresponsabilitzar totalment el delinqüent dels seus propis actes delictius i afirmar que es tracta d'una conseqüència del context social en què es neix i es creix.

potser tenim por som els grans. Abans es vivia un ambient a la nit i hi havia molta gent pel carrer; ara surten del teatre a la mateixa hora i, al cap de vint minuts, ja no es veu a ningú: agafen el cotxe i tothom cap a casa" (Grup C, home, jubilat, treballador manual).

El que és fonamental és comparar amb altres ciutats i altres països per a adonar-nos dels nostres nivells inferiors. Si s'ha incrementat, és fruit del canvi social; però això es manipula alegrement.

"La gente dice hoy lo que pasa en Barcelona, en Madrid, si sales a la calle por la noche; pero, ¿qué pasa en Nueva York?. Claro, hay que comparar y no hay más que atenderse a las consecuencias, no de lo que dice la gente que esto es consecuencia de la democracia, sino que es consecuencia del hacinamiento en las grandes ciudades. Ciudades con millones de gente en la calle, con un nivel de descontrol en grandes capas sociales; lógicamente produce pérdida de raíz y de entramado social, produce una actitud de vida totalmente al día de la gente, la incidencia de la droga -sin lugar a dudas- y todo lo demás. Y entonces se producen estos hechos que cuantitativamente son pequeños, son conductas no muy graves, el nivel de violaciones y de homicidios no es preocupante en absoluto. Aquí lo que hay son atracos de drogadictos -no es muy grave- y lo que pasa es que a cada uno de nosotros nos molesta que nos quiten la cassette del coche o que le den un tirón a nuestra abuelita. Se manipula la interpretación de la inseguridad. La inseguridad está ahí, la lleva cada cual en el cuerpo, lo que se manipula es su interpretación y no se ofrecen cifras comparativas con otros países..." (Grup A, home adult, fiscal).

Davant del fenomen de la inseguretats a les ciutats la població ha començat a assumir com a qüestió inevitable del propi medi urbà el fenomen de la inseguretats ciutadana. Especialment, els petits delictes, tot i que són aquells que creen un ambient d'inseguretats, semblen ja formar part de l'escenari urbà. Això no implica que entre la població de les ciutats, i també dins el món rural, hi hagi un grau de desconfiança cap els altres; així com una dosi de por suficientment rellevant com per determinar certs canvis en els costums i actituds dels habitants. A les ciutats, s'observa una major sensació de por entre aquells qui es situen lluny de la justícia i aquesta sensació augmenta quan la persona se situa fora del barri on té la residència.

"T'expliquen casos de por però jo no m'he trobat mai, tinc una por que és normal que la gent suposo que la té bastant acceptada com

Creo que la protecció no està ben enfocada." (Grup B, home, jove, experiència de guarda jurat, estudis universitaris)

"Jo diria que hi ha una sèrie de matisos a l'hora d'impartir justícia; el que passa és que això ho tenim a les mateixes lleis que estan agreujades d'una certa parcialitat. Aleshores això fa que que els jutges també ho siguin" (Grup C, dona, adulta, periodista).

El sistema de la justícia no dóna un grau suficient de protecció al conjunt dels ciutadans. La justícia hauria de donar estabilitat, protecció, seguretat...i no ho aconsegueix.

"A mida que hi ha més delinqüència, hi ha més seguretat i la delinqüència és fomentada sempre pel mateix: pel vici i pel sistema. Per a que la justícia desenmascarés i donés estabilitat i seguretat al país s'hauria de fer una neteja molt gran" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

Es per aquest motiu que a vegades és necessari prendre mesures personals de protecció (fer taekwondo, no sortir a les nits...). La sensació és que el sistema judicial serveix per vigilar però no per protegir.

"A vegades he fet marxa enrera per un carreró, no vaig amb la mateixa tranquil·litat que abans. En el teu subconscient ja tens alguna cosa, una actitud de defensa; les coses han canviat. Ara poso segurs al cotxe" (Grup C, home, adult, metge).

"Davant de la policia et sentis, no davant d'una persona que està al servei (no ja teu, sinó de la societat), sinó davant d'un senyor que en qualsevol moment et pot enganxar, t'està vigilant. Em sembla que això aquí és bastant general" (Grup C, home, adult, empresari).

El càstig a qui ha infringit la norma no és sempre la solució adient al problema de la desemperança. Per una banda, la víctima no se sent més recompensada pel fet del càstig; els problemes que comporten haver estat víctima requereix d'altres actuacions envers ella. Poques vegades s'aconsegueix atemorir.

"Penso que s'ha d'ésser transigent amb el delinqüent; però que també se li han de demanar unes coses: jo no el posaria en un pedestal, evidentment. S'ha d'ésser transigent; però fins a un cert punt i, si ha fet un mal, d'alguna forma l'ha de "resarcir"... A la víctima moltes vegades, ja poden condemnar a un senyor a 20 anys de presó que no li podran "resarcir" del mal que han fet" (Grup C, dona, adulta, periodista).

Les instàncies de justícia es preocupen més del delinqüent que de la víctima i s'hi hauria de dedicar més. Sembla com si les instàncies de justícia li anessin a l'ajuda al delinqüent i la víctima no pot dir res. Si aquesta fa mal el delinqüent, tindrà problemes; però si el delinqüent fa mal, no passa res. La justícia anorrea la víctima i ni és escoltada. El delinqüent, en canvi, és protegit, és insolvent i té advocats... El tracte cap el delinqüent és massa concessiu.

"Va ésser un desastre perquè ella va tenir més problemes que aquests tios. Cap aquí, cap allà, per tot arreu... Allà francament ens vam veure avassallats per la família... Els hi van a l'ajuda. Jo mai més. Si no es tracta d'un meu fill, no m'hi veuran mai més... Si jo ara em trobo aquest tio i li foto mal, els problemes que jo tindrè; però si ara ell ve aquí i ens fa mal a nosaltres, no passa res. Es protegeix més el delinqüent que la víctima" (Grup C, home, adult, pagès).

Els drets de les víctimes no queden garantits amb l'actual sistema de justícia. La víctima pateix molt sovint d'un procés de segona victimització que s'afegeix a aquell que esdevé del mateix fet d'ésser víctima de qualsevol delictes. Els principals components d'aquest segon procés victimitzador són la pèrdua de diners i de temps, la manca de protecció a l'hora de declarar. És especialment rellevant la preocupació que causa la manca de protecció i anonimat en el moment, per exemple, dels reconeixements.

"On s'ha vist això? A ell ja el van reconèixer el primer dia i no s'ha pas de fer tant l'indi. Que facin el que hagin de fer" (Grup C, home, adult, pagès).

"La gent té desconfiança d'acostar-se a la justícia i això pel que dèiem: les coses van a poc a poc. Si has de fer una actuació judicial per exemple com a testimoni, la gent en fuig una mica perquè comporta un bloqueig en el seu temps, en la seva llibertat i ha d'estar pendent d'unes coses que les pot el·ludir." (Grup B, home, adult, alcalde)

"En aquests moments la víctima és víctima no només d'un fet delictiu sinó també de les institucions.(...) La policia li fa revivre, no queden tranquils amb la policia; als jutjats li fan revivre, durant la primera declaració, durant la instrucció del sumari i durant el judici. Aquest és un primer efecte que s'ha d'evitar, és el que els tècnics en victimologia diuen la segona victimització, aquest seria

y es despenalizado y el que no lo tiene sigue penalizado" (Grup A, home, adults, DAM).

La segona, és que el pacte víctima-agreujat només fa que recordar que la justícia és la darrera raó. La gran dificultat és que això es pugui posar en pràctica en l'àmbit del que és penal, perquè quan es trepitja el penal, és dubtós que es pugui fer servir una altra via, tot i que seria l'ideal no haver d'arribar a les instàncies de la justícia.

"Dubto que es pugui arribar a un pacte amigable quan ja s'entra dintre l'àmbit del que és penal" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

La tercera, és que el tema prioritari, el protagonista de la pel·lícula és certament la víctima i l'important és que la víctima sàpiga que les institucions judicials estan disposades a emparar-la. De totes maneres, és important que la víctima vagi cobrant consciència i es vagi organitzant i que vagi apareixent. No s'ha d'establir el concepte de víctima sota la perspectiva de l'alarmisme social, sinó com una víctima del reajustament social que és exigència de què l'aparell judicial funcioni. En aquest tema hi ha la desconfiança de caure en la temptació de posar preu a les víctimes (com passava en el tema del perdó de la violada vers el violador) donant la possibilitat de negociacions econòmiques quan el problema no és el de pagar o no les víctimes; de fet, el delinqüent mai restitueix. Davant el fracàs que la nostra justícia representa en aquest sentit, cal cercar alternatives possibles com ara la mediació en certs tipus de delictes. De tot plegat, quedar clar que el tema de la víctima ha d'ésser tractat judicialment i l'administració de justícia està obligada a donar aquest servei.

"Tengo profundas desconfianzas en el tema de la recompensa económica de las víctimas. En cuanto se habla de recompensa económica estamos poniendo precio a la víctima... el problema no es pagar o no pagar a las víctimas... me parece directamente inmoral... ¿Estamos dispuestos a abrir un mercado de víctimas?... estamos mercantilizando y privatizando la acción punitiva que en un estado democrático sólo puede tener el estado... El delincuente nunca restituye; ni el de las 20.000 pelotas ni el de los 20.000 millones: sólo devuelven cuando se les pilla con las manos en la masa. Y puede ser simultáneamente inmoral decirle a la víctima: te devuelvo

5.3 La por a les represàlies

A l'hora de declarar o de comparèixer davant d'un tribunal, no tot és un problema de respecte i por davant les instàncies de l'administració de justícia, sinó que s'ha de comptar també amb la por generada pel risc de represàlies per part de la mateixa persona incriminada.

5.3.1 Tot raonant un esporugüiment

En primer lloc, perquè hi ha delinqüents coneguts i sense escrúpols que causen una reacció social que es tradueix en la negativa a comparèixer a fer a una declaració al tribunal per causa dels perjudicis que comporta. I la mateixa magistratura ha de fer un veritable regateig per poder construir les proves. La no declaració encadena de màns i peus l'acció de la justícia. La gent està atemoreix sempre pensant que alguna cosa passarà i veient que la premsa relata fets que s'han donat en altres llocs.

"Yo no he puesto nunca una denuncia contra traficantes porque tengo a mi hijo preso y tengo que caminar por las calles, o que te crees que soy tonta?" (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

"Desde mi punto de vista entiendo a las personas que no van a declarar cuando los han robado... ¿Cómo van a denunciar a un delincuente conocido y sin escrúpulos? ¿Para qué? Dicen: mire usted, tengo que venir aquí, tengo que abandonar mi trabajo, los perjuicios, las declaraciones y total para ni cobrar porque los delinquentes son insolventes.

Hay casos en los que nos cuesta auténtico trabajo traerles aquí. Y hasta se enfadan. Viene el marido y dices: mire usted, es su señora. Y responden: pues mi señora no está bien. Y dices: pues cuando se ponga bien porque, como propietaria, si quiere reclamar como perjudicada, es con ella que queremos hablar. Y responden: para reclamar y para no pagarnos. Se ponen hechos una furia" (Grup A, dona, adulta, jutgessa).

Al costat de la impressió que la por no pot impedir que es tiri endavant una denúncia, la panoràmica general evoca un gran temor a les represàlies.

"No pots parar-te a fer una denúncia davant la por a les represàlies" (Grup C, home, jove, treballador serveis).

Adhuc en judicis públics, ningú vol saber res, ningú vol conèixer ningú i tothom se'n renta les mans. No és tant un problema

són poques les vegades que un agressor, portat per la venjança, torna a agredir la víctima: és un cas extrem que surt una mica de la normalitat, és difícil que passi. Hi juga molt en tot això l'imaginari de la por.

"Un noi que es va barallar amb un altre a la feina, li va mossegar l'orella i es veu que l'agressor és judoca, cinturó negre. Va anar a l'hospital i, a més, ho va denunciar. A mesura que passa el temps aquest tio cada vegada té més por per la possible reacció de l'agressor.

Aquesta és una reacció comprensible; però em penso que en la pràctica no es dona o estadísticament són poques les vegades que un agressor, portat per la venjança, torna a agredir la víctima. És el cas d'aquella funcionària que la van violar una vegada i els va denunciar deixant-los el jutge en llibertat. La van tornar a violar fins a tres vegades. Em penso que és un cas extrem que fugi una mica de la normalitat" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

5.3.2 Les conseqüències que comporta aquesta por

Aquest és un factor ja assumit com a "natural" i amb una significació: la gent té por a la represàlia del delinqüent, la qual cosa implica un sentiment d'impotència davant la possible victimització. Això comporta una por en la col·laboració amb policies i un temor especialment greu en quant el fet de la denúncia a una comissaria.

Hi ha un discurs presidit per la consideració que la denúncia és embolicar-se si no afecta directament: es passa de llarg. Quan ha ocorregut alguna cosa conflictiva, hi ha sempre la por de què, una vegada deixada en llibertat la persona, es vengi d'una manera o una altra i, segons com, amb agressivitat i fent mal. En ares de la tranquil·litat, si no és una cosa de molt valor o no t'han fet sang, és millor no embolicar-se per por a les represàlies. La majoria de la població reacciona d'aquesta manera.

"Ens van robar el rellotge d'aquí i no ho vam denunciar. Per què? Ara mateix passo pel carrer i veig que a vostè li prenen la cartera i penso: ja t'apanyaràs. Prefereixo no embolicar-me. Suposo que la

virtud del artículo 109" i la gent no sap el que diu aquest article.
I el donen per enterat" (Grup A. home, adult, advocat penalista).

"Parlant de la gent que té por, puc dir que a Estats Units i d'altres països el fer de testimoni té unes connotacions de passar a l'anonimat i la fiscalia això ho procura canviant-li la figura, per exemple. Aquí això no es contempla ni sota l'aspecte policial, ni judicial, ni tens el recolzament per a fer-ho. Nosaltres sí que donem protecció als testimonis de càrrecs o en temes de prostitució de menors quan van contra els seus proxenetes; però és una voluntat personal, perquè no tenim en aquest aspecte el recolzament de la justícia. De la fiscalia sí que el tenim però tampoc té més eines" (Grup A. home adult, policia autonòmic).

D'aquest aspecte de la reacció social, heus aquí algunes generalitzacions:

1. La reacció social de la por a les represalies té unes connotacions que es dimensionen en el context de la inseguretats que genera la possible venjança social del delinqüent. Malgrat la voluntat explícita de situar-la més enllà o per damunt dels fets, hi ha una consciència unànime de creure fermament en la plausibilitat de la hipòtesi i precisament moltes vegades basant-la en fets viscuts o relatats en tercera persona.

2. La conseqüència immediata de la mateixa és, no solament la del bloqueig de l'acció procedimental de la justícia pel rebuig frontal de la declaració, el testimoniatge o el reconeixement, sinó també el de la impossibilitat de detecció i fixació de la víctima de cara a procedir a una ajuda o assistència adequada.

3. La problemàtica d'aquesta reacció social, s'estén com una taca d'oli i provoca el ferm propòsit de no col·laborar sistemàticament amb la justícia i derivant vers una inhibició cívica generalitzada davant dels fets que, greument o de manera lleu, pertorben circumstancialment la convivència social.

"Els càstigs són per a fer riure: jo castigaria de veritat i a un etarra i als assassins els hi aplicaria la pena de mort. En el cas de la droga és diferent, perquè t'assassines a tu mateix. Avui es castiga malament" (Grup C, home, jove, treballador serveis).

I és l'hora de buscar culpables de la desproporcionalitat de la pena. Segons uns, la culpa de la mala gestió del càstig la tenen els jutges. No hi ha un sistema equitatiu de penes; és una filigrana social. S'hauria de revisar tot: hi ha moltes sancions (estafes o delictes ecològic) en les que surt més a compte pagar una multa que no arreglar la destrossa que s'ha fet.

"Estic convençut de què, quan hi ha unes penes, aquestes han de tenir una base: segons el delictes o segons el punt de vista de cadascú. Per exemple, un assassinat, o adulterar una aliments, o fer un robatori d'un "tirón"; no hi ha un sistema equitatiu de penes. En el cas dels delictes ecològics, et pots trobar davant d'un jutge que només han matat uns peixos i no veu que aquella aigua ha d'anar a una barriada importantíssima. Són coses, com en el cas de la colza, molt grosses i no tenim recursos ni gent capacitada, perquè no tots els jutges tenen la capacitat tècnica de jutjar aquests casos. Ha d'haver-hi una pena (no sé si dintre d'un recinte o estar controlat per gent de la societat). Penso que és una filigrana social. Haurien d'existir mesures per protegir el bé comú, el col·lectiu, la majoria" (Grup C, home, adult, metge).

"Les graduacions de les penes no són adequades a la realitat de les coses" (Grup C, dona, adulta, periodista).

Segons altres, la culpa és de la mateixa llei. Es citen exemples tanmateix ben il·lustratius. La llei en el cas de les drogues, per exemple, no et defineix "la cantidad de notoria importancia" i pots condemnar de per vida una persona. I també és absurd que no s'apliquin les penes de 2 a 8 anys; arreu d'Europa, segons el comportament d'aquesta persona, pots reduir. Depèn del jutge o de la junta de règim que et toqui. I a una dona per a què té vuit fills no castigar-la és un problema: que vagin fent! La persona que fa una cosa que la pagui; que li busquin un treball, perquè el que és cert és que no es pot anar d'aquesta manera: que no ho facin i s'hi pensin primer.

"L'altre dia sentia en un debat que, actualment, un senyor que porti drogues pot ésser condemnat a 20 anys de presó. Jo crec que se li ha de donar una oportunitat a la persona. Recentment, va haver-hi un noi de 17 anys que va matar a un altre noi jove i el van

condemnar a una pena de vuit anys de presó; un noi que encara està formant la seva vida és condemnat així i l'has condemnat de per vida. El plantejament és erroni potser" (Grup C, donal, adult, periodista).

"Això és culpa de la llei que no pressuposa en el seu punt just la presumpció d'innocència i no castiga prou la cosa molt petita que després evita que es vagi al que és més gros" (Grup C, home, adult, empresari).

I els exemples són innumbrables per a fer veure aquesta desproporcionalitat de la pena. El tràfic de drogues ara està castigat justament per alguns i per uns altres continua poc castigat:

" Mientras los poderes públicos no den unas penas altísimas a los traficantes, y tratamientos serios y puntuales a los drogadictos, no hay nada que hacer." (grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

El càstig en el cas de les drogues està malament aplicat. En el cas del delicte econòmic, del qual consta que se'n han apartat els expedients fins el 92, és perquè aleshores ja no serà delicte l'evasió de capitals. I això afecta a grans personalitats públiques de tots coneguts. I, en aquests moments, pel mateix delicte, són més sancionats els menors que els adults, no hi ha una proporcionalitat; s'arrastren tics.

"En el tema de la proporcionalidad del castigo en este momento a un menor por un robo de una motocicleta hay una respuesta penal, mientras que para un adulto el caso queda sobreseido y no va a la cárcel. Es necesaria una proporcionalidad, hay que tener unos límites. Otra cosa es que esto haya que cubrirse; pero a base de servicios sociales. Y este sería uno de los cambios principales que se persiguen: desde hace muchos años se planteaba la cuestión de que se había pasado de la preocupación por el delito a la preocupación por el delincuente y se castigaba más la conducta social, la falta de cultura, la falta de medios; es decir, sobre las capas menos favorecidas. Esto no cambiará de un día para otro; pero sí que hay una conciencia de querer ser más justos, de que la justicia sea igual para todos" (Grup A, homes, joves, DAM).

Per a uns, hi hauria d'haver-hi una mà més dura; sobretot pel delicte que comporta violència i crim, per la persona que ha fet mal. Al qui roba, pel que es sent a dir, el porten massa

ben tractat. No s'arreglarà amb manyagues, sinó posant-hi mà dura, no entrant per una porta i sortint per l'altra: se'ls hi ha de fer ésser, se'ls hi ha de posar un càstig. Castigar fort quan hi ha agressió, que la justícia fos més dura. Una persona que ha castigat la societat, no pot tenir segons quins drets humans, ha d'estar en una presó; al cap i a la fi, el que està empresonat, ell s'ho ha buscat: el qui no ho vol, no hi entra a la presó.

"S'ha de castigar al màxim; però jo no sóc partidari de la pena de mort i tampoc es guanya res pegant pallisses a un tio. Jo ho castigaria amb anys de presó" (Grup C, home, jubilat, treballador manual).

Per d'altres, no tot és un problema de castigar més durament, no és la solució; hi ha un problema social que fa que la gent no tingui altres mitjans de vida i es tracta de no marginar-los amb el càstig. Pertanyen a les capes més baixes i tot es resoldria per altres camins.

"Castigar més durament no crec que sigui la solució, perquè és un problema social: amb una bona educació i amb un repartiment més just de la riquesa hi hauria més justícia" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

Per haver-hi una bona proporcionalitat en la pena, s'haurien de tenir compte dels extrems següents. En primer lloc, que el càstig només es fes servir en casos molt concrets. A la resta, millor sempre premiar que castigar. I, en segon lloc, s'ha de personalitzar i flexibilitzar el sistema penal: dues peces claus de l'aplicació del càstig.

"Tenemos un 40% de jueces majisimos, que se han metido en el problema, que están rozando el límite (...) Entonces estos señores bajan las penas a lo que pueden, si les vas con un certificado que has encontrado una plaza para uno, antes de dictaminar en el juicio, dan la pena mínima." (grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

"Aquesta elasticitat abans no hi era. Hi ha una capacitat de comprensió i unes ganes de fer-ho bé." (grup B, home, adult, alcalde)

6.1.3 Teoria i pràctica: reduccions, atenuacions, redempcions

Hi ha una distància molt forta entre el càstig imposat i l'efectivament complert. Amb vint anys de condemna, al cap de cinc pots estar al carrer dient "sí, senyor", portant-te bé i donant un cop a l'espatlla. Es indecent que qui ha matat o violat hi estigui cinc anys i el terrorista que té una condemna de 6.000 anys n'hi estigui sis.

"Hay otra cosa: a una persona la castigan a 20 años; pero este es el castigo teórico. Vamos a ver el práctico: mucha gente sabe que de 20 años puede estar solamente cinco que ya no es un castigo esperado... Se fugan, le pegan un tiro a un policía y esto es indecente" (Grup A, home, jove, funcionari de presons).

Per cada tres dies de cuina un dia menys, el rebaix de la pena per bona conducta... el fet és que les penes no s'apliquen. Es important que es compleixin.

A vegades les penes són enormes que després no es compleixen per unes fiances que són, a l'ensem, fruit d'un robatori; sembla un joc on s'hi troba tothom i que no es trenca. Que el càstig és inevitable, encara que sigui millor estimular a través del premi, tots ho sabem; però és que hi ha casos que es castiga massa i d'altres massa poc i hi ha un grup de gent que té menys defensa i que és el qui sempre rep i, per altra banda, està molt clar que hi ha unes defenses que els protegeixen massa.

"Jo trobo que les penes estan bé, però que s'han d'aplicar amb igualtat per a tothom, com els casos famosos de inhabilitació d'un funcionari per sis mesos quan aquella persona es mereix una pena de presó. A un pobre desgraciat que no té un advocat i que no li tenen digències penjades allà durant una quants messos i està xupant presó provisional una temporadeta. També hi ha els casos de que algú el posin de "cabeza de turco" i a lo millor al pobre xoriço el tenen dos anys perquè si o un que estava en llibertat provisional l'avisen de què ha de tornar a la presó." (grup B, dona, jove, llicenciada en dret)

Et pots arribar a carregar tres persones i fins la quarta no et passarà res, i als tres anys ja estarà al carrer quan aquests no haurien de sortir mai més de la presó. I, per altra banda, els que no havien fet pràcticament res, hi estan molt de temps.

"Encara que les penes siguin inferiors, s'han de complir realment: això segueix essent un desgavell" (Grup A, home, adults, advocat penalista).

"Crec que s'ha de castigar més, no sé. Vaig anar a un col·legi de capellans 14 anys i ens van ensenyar que la justícia no era allò de "ojo por ojo", sinó que "quien a hierro mata, a hierro muere". I ara resulta que tot això és mentida i ho deien uns capellans, no uns quinquis o uns delinqüents. Aquí "todos fuera". I els que han de sortir els tres mesos, hi estan sis anys i quan arriba el judici aquells tios són uns quinquis, uns delinqüents per haver agafat quasi res, per exemple un anell" (Grup C, home, adult, joier).

"Els fan presentar periòdicament en lloc d'estar a la presó i tenen una garantia de que no s'aniran...arriva el punt en què arriba el judici i no passa res i ja s'ha passat una temporadeta a la presó." (grup B, dona, jove, llicenciada en dret)

6.1.4 Sobre la droga

Tal com està actualment, la droga és un agravant si s'ha pres per tal de cometre el delictes i és un eximent si, per culpa de la droga, es porta a terme una acció delictiva.

"L'altre dia vaig estar a unes jornades i vaig aprofundir una mica quan agrava o no estar sota els efectes de la droga i em va quedar superclar que el fet d'estar sota els efectes de la droga no és atenuant ni agravant, segons com ho plantejés és un agravant o un eximent" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

Es demanden penes més altes pels traficants de drogues. Existeix la idea de què la justícia tracta massa bé aquest tipus de delictes, que hauria de castigar-se amb duresa. Existeix un grau elevat de conscienciació social respecte d'aquest punt.

Per altra banda, es demanda un canvi definitiu en el tractament penal que es dona als drogadictes. El sistema repressiu actual no ha donat cap fruit. Es necessari el tractament del drogadicte com a malalt, la qual cosa implica la necessitat d'ampliar el nombre de comunitats terapèutiques per toxicòmens així com generar una consciència social entorn aquest greu problema social actual.

"Y el que está enfermo primero lo tienen que curar, y después, si ha cometido alguna pena que tiene que pagarla. (...) Yo, ponerle una denuncia a un chico para que lo lleven a la cárcel cuando estoy

luchando para que vayan a curarse?!, es muy crudo!" (grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

Tot i amb això, la legalització de les drogues es veu encara amb força recel i s'argumenta que la seva prohibició via llei actua com a fre d'una possible expansió del problema social.

S'hauria de legalitzar la droga? Al costat de qui no ha arribat a cap conclusió al respecte, hi ha qui creu que no es solucionaria el problema malgrat que, en principi, si no es genera benefici, tampoc hi ha negoci. En tot cas, caldria legalitzar les drogues anomenades fluixes i continuar penalitzant les dures. De totes maneres, la inseguretad ciutadana no s'arregla ni legalitzant la droga ni fent que cada ciutadà tingui un policia al darrera.

"He pensado mucho sobre el tema; pero todavía no he llegado a ninguna conclusión. No me podría pronunciar y no veo si realmente hay que legalizarlas o si hay que seguir como estamos; no me he dado una respuesta" (Grup A, dona, adulta, assistent social a la presó).

"No se solucionaría mucho problema con la legalización de la droga. Desde el punto de vista del economista, si no creas beneficio, no tiene por qué existir negocio. Ahora, si separas las drogas duras de las blandas, éstas se pueden legalizar y hacer una campaña para demostrar que es malo. La droga dura, no; aunque de verdad tampoco estoy muy seguro" (Grup A, home, jove, funcionari de presons).

"La legalització de la droga no resoldria res: en aquest país el que falta és molta preparació i molta educació" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

Intentant matisar, per a algú la legalització de la droga dura és una arma de dos fils. Alguns diuen que es resoldria el problema; però qui ho pot assegurar? Tampoc és qüestió de penalitzar el consum i, pel que fa al tràfic, ja està prou penalitzat.

"La legalización de la droga es una arma de dos filos. Legalizarla resolvería quizás a nivel de las mafias, aunque no me atrevería asegurarlo; pero a otro nivel no creo. La cosa no es tan sencilla. Que, al revés, si se penalizaba el consumo, no sé. O te pones muy drástico o te quedas a medias tintas tal como está. En lo que se refiere al tráfico, ahora se ponen unas multas muy altas, ya se ha penado más grave. Por tráfico, claro, porque el consumo no se pena: todo lo que llega por consumo está en el archivo. La gente dice: mi hijo está por ahí fumando un porro y, si les dieran más caña, a lo mejor no lo hacían. La caña se la voy a dar yo a usted, porque si va la policía a dar caña a una cosa que no está penalizada, al día

siguiente se abrirá un proceso contra la policía. Que usted me diga que no puede con su hijo, es una cosa; pero no me diga esto" (Grup, dona, adult, jutgessa).

També hi ha qui creu que, amb les mesures que es prenen actualment, no es poden resoldre els problemes generats per la droga. Es aleshores que hi ha qui opina que caldria legalitzar-la. Es així com els drogadictes no haurien de recórrer a les xarxes, els guanys serien mínims, els bons advocats no s'haurien de pagar, ni els bons informes psiquiàtrics, ni el metge forense.

Quan es contempla que hi ha "señoritos" que s'estan enriquint amb uns preus abusius i amb una adulteració de la droga, el millor seria legalitzar-la recordant la història de la llei seca. Potser no legalitzar-la; però preveure uns centres públics oberts on es donés la droga a qui la necessiti. Als traficants que corrompeixen a tot el món ja no caldria ni vigilar-los. Legalitzant o no, no hi hauria delinqüència perquè ho tindrien assequible.

"Estoy a favor de la legalización de la droga con todas las consecuencias y con todas las medidas que quieran poner de información ya desde los colegios. Si están enfermos, hay que pensar en la distribución sanitaria del producto" (Grup A, home, adult, policia nacional).

"Legalitzar-la, no; però hi hauria d'haver-hi uns centres públics oberts, molts oberts (en el sentit que la gent no es sentís vigilada) on es donés la droga a qui la necessiti. Els cost econòmic i social seria petitíssim i s'evitaria molt la inseguretat. Ara bé, que el tio aquest vagi allà sense por perquè, si té la por que el vigilin o el fiquin a la presó, ja no serveix. Si va allà i l'ajudessin i li donaven veritablement el que necessita, molt bé. I l'anirien controlant, no en el sentit que estem parlant ara" (Grup C, home adult, empresari).

6.1.5 No a la pena de mort

Reclamar la pena de mort pel terrorista, tot i ésser legítim, és excepcional, perquè en la pena de mort hi ha molta injustícia: s'ha matat a molta gent innocent. És lamentable i ningú té dret a treure la vida a ningú; si la justícia no té dret a matar, aquestes persones tampoc tenen dret a matar. La fluïxetat de moltes sentències, no justifiquen la pena de mort.

"No sóc partidari de la pena de mort. Al terrorista que ha matat, el mato; però això no vol dir que sóc partidari de la pena de mort. A aquells tios de l'Hipercor mereixen que els pengin. En la pena de mort hi ha molta injustícia: s'ha matat a molta gent innocent pel que has llegit o pel que has vist. La pena de mort és l'últim. Vaig viure al Poble Nou i diàriament pelaven gent al Camp de la Bota" (Grup C, home jubilat, treballador manual).

Les induccions que podem extreure a través de la valoració de la penalització són les següents.

1. Sigui la pena una advertència, una reintroducció a la societat o un esporugüiment, la seva imposició és profundament necessària. El que passa és que la seva eficàcia és dubtosa per causa de varis problemes: la lentitud en la seva aplicació, la manca d'equanimitat en el càstig no sempre serà i just en tots els casos i envers tothom, el sistema no equitatiu de penes establertes per la llei no adaptant els jutges la norma jurídica a les particularitats de cada cas concret evitant interpretacions rígides dels preceptes legals d'acord amb l'esquema general de les normes jurídiques, penalitzant massa determinats fets en detriment d'altres que passen pràcticament desapercebuts, sostenint una concepció del delictes impresentable, no protegint adequadament el bé comú amb una adaptació de les penes a la realitat canviant de les coses...

2. Els que veuen la justícia des de fora, lluiten entre dos imperatius: castigar fort, d'una banda (encara que no es descobreix una actitud favorable a la pena de mort, malgrat l'espontaneïtat de la referència expressada pels diversos interlocutors); o pensant que no és un problema de càstig, sinó de gestió i economia de la sanció. Les reduccions, atenuacions i redempcions de la pena la invaliden en la seva mateixa funció social.

3. Un gran debat, viu i acalorat, es fa patent en el tema de la legalització del tràfic de la droga on s'esgrimeixen tota mena d'argumentacions en pro, en contra o en matisos pertinents. Almenys el que queda clar és que no deixa a ningú indiferent.

6.2 La institució penal i les seves alternatives

6.2.1 La presó com a pena

Les presons no haurien d'existir; és un últim recurs quan no hi ha més remei i la persona amb conducta hostil és molesta al carrer. Quan és ell qui ho ha volgut, cal enviar-los al magatzem de la presó. Per determinats delictes (per exemple, pel professional de la mort) és cert que no hi ha més recurs. Són els casos puntuals en els que la reinserció s'ha posat com un interrogant. La tremenda injustícia és que el cas excepcional hagi esdevingut normal.

"Lo cierto es que para determinados delitos no tenemos más instrumento de castigo que la cárcel. Y lo que pasa es que no se ha intentado nada en este sentido. A un señor que haya matado a cinco personas (depende de cómo las haya matado porque, si lo ha hecho en un momento x, a lo mejor no vuelve a suceder esto más en la vida), a un profesional de la muerte ¿qué hacemos? ¿Lo reeducamos? ¿Cómo?... ¿Qué tenemos en Barcelona? 100 personas que hayan de ser encerradas en una ciudad de tres millones, que hay que apartarlos porque ante un determinado momento la reinserción ahí se meterá a interrogante; lo que pasa es que ahora en la cárcel hay dos mil y pico" (Grup A, home, adult, policia nacional).

"La cárceles igual que la policía, igual que los jueces, igual que los abogados es una institución que tiene que existir, no es un mal necesario, tienen que existir porque nosotros los seres humanos no somos buenos, tenemos la dualidad, somos muy buenos y somos muy malos también; deben haber porque han existido siempre y tienen que haber porque hay casos muy duros, hay asesinos, hay traficantes, terroristas, atracadores, estafadores de altos vuelos, que deben estar en privación de libertad para reeducarse, rehabilitarse y reinsertarse." (grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

"Si hi han d'haver presons, d'acord; però humanitzarles el màxim possible, sense viure tampoc com els etarres que estan a Santo Domingo (tothom en parla i ho accepta i ja està), hauria d'ésser més seriós. Una presó més humanitzada? Perfecte; però hi has de viure no patint uns càstigs físics o psicològics (que són els pitjors), sinó amb una serietat de conducta i de norma i, si això són uns anys, docs uns anys. Les persones mateixes que van a aquests llocs no són uns "angelitos". Es molt difícil mantenir tot això d'una manera correcta; per exemple, per a què funcionin les coses en un hotel o un hospital, és difícilíssim perquè s'exigeix gent molt preparada" (Grup C, home, adult, metge).

A la presó hi ha persones que no hi haurien d'ésser: quantitat de malalts mentals que haurien d'estar en un psiquiàtric rebent una atenció especialitzada; però, aprofitant que és un delinqüent, és més fàcil que enviar-lo a un hospital psiquiàtric. I el jutge tampoc no sap fins on és un malalt mental i aquí a la presó hi caben tots encara que surtin pel teulat. Hi ha jutges que sí se'n preocupen de què ingressin en centres terapèutics; no és tant un problema d'interpretació de la llei com de què s'adoptin unes mesures amb la dotació d'uns mitjans corresponents.

"Es un problema muy serio que no sé quién debe resolver: ¿por qué están en prisión la cantidad de enfermos mentales que hay? Evidentemente, han cometido un delito; pero unas personas enfermas mentales no pueden estar en prisión, deberían estar en un psiquiátrico recibiendo, además, una atención especializada. Lo que pasa es que es más fácil... No es cuestión de que cada uno interprete la ley, sino que se adopten unas medidas para estos casos y, al mismo tiempo, dotar de medios. Es así que los jueces se encuentran que a lo mejor quisieran mandar a muchos toxicómanos a comunidades terapéuticas; pero sucede que no hay y, si hay, ¿quién lo paga?, porque la administración no las tiene o en un escaso número de plazas. Entonces es lo que te dicen algunos jueces: condeno al interno, pero a la familia también hay que darle y ahora no puedo llegar allí" (Grup A, dona, adulta, assistent social a la presó).

"En la prisión, un 50 % es para satisfacer a la sociedad, un 20 % tendría que ir a un lugar de tratamiento i un 30 % no tendría que entrar en la prisión entre los que habría que contar los errores judiciales" (Grup A, home, jove, reclus amb estudis superiors).

Hom té dret a somniar en una societat diferent en tots els sentits. Un món diferent on no serien necessàries les presons.

"M'agradaria que la societat estés més equilibrada des del punt de vista econòmic i cultural; això donaria una harmonia i no hi hauria delinqüència ni drogues. Ara bé, hi ha d'haver-hi presons perquè sempre hi ha bojos" (Grup C, home, adult, metge).

(Al programa "La vida en un xip" s'ha dit el següent entorn de la presó:

- "Qui mata a una persona, hauria d'estar a la presó sempre; la presó és la solució final i necessària."

Cal anar en compte amb la presó preventiva perquè pots castigar l'innocent i atemptar contra la seva llibertat; hi ha d'haver-hi proves contundents. Per determinats delictes (la substracció repetida de vehicles, per exemple), la presó preventiva s'ha de tenir en compte sense voler fer complir la pena anticipadament. En tot cas, entre els jutges n'hi ha que són poc partidaris, perquè pensen que el dolent és dolent i prefereixen una retenció al dipòsit de la localitat. Amb tot, també n'hi ha que s'empenyen en fer complir amb la presó. La situació real de les presons és tal que molts jutges no apliquen les penes amb tota la rigorositat perquè saben que a aquell home l'envien a l'infern.

"Si tu has metido en la cárcel preventiva a alguien siendo inocente, has atentado contra su libertad... La capacidad del depósito no es mucha. De vez en cuando nos dicen que ya no cabe nadie más y como soy poco partidaria de mandarlos a la cárcel, pienso que lo malo, malo y que aquí estarán mejor. De tan malo, a veces espabilan; pero la experiencia muestra que no espabilan" (Grup A, dona, adulta, jutgessa).

"Volviendo a la lectura de la ley, hay jueces que te dicen: no, no, no, usted está condenado y usted se va a un centro penitenciario y usted tiene profesionales allí, se va allí a cumplir su condena" (Grup A, dona, adulta, assistent social a la presó).

La situació indigna en què es troba el reclús és un plantejament que sorprenentment no ha estat fet amb serietat pels advocats, altrament s'hi pensarien perquè el reclús sofreix un altre tipus de problemes que acaben sotmetent-lo a una pena que va molt més enllà de la llei. Quan un jutge està donant una sentència de privació de llibertat, no és posar-lo en risc d'infeccions, que hagi d'estar envoltat de persones estranyes, que hagi d'estar mancat d'higiene, que hagi d'estar en condicions infrahumanes...

"Asombrosamente, los abogados no se han planteado este problema en serio y, por tanto, esto entra dentro de su papel de que sus clientes no estén en una situación indigna. Y, por tanto, pueden utilizar la ley contra esta forma injusta de aplicarla. Y esto es

lo que pasa en Europa: el juez dicta una sentencia pero no la aplica hasta que sabe que aquella persona no va a sufrir cualquier otro tipo de problemas. No se puede echar a la persona una pena que esté por encima de la ley. En España echan veintisiete penas y, después, ¿cómo sale la gente?" (Grup A, home, adult, exreclús).

"Pel que m'han explicat, les condicions de la presó fan pena: violacions, la gent que està enganxada... Ningú es mereix que li passi res dolent. una cosa és que la justícia sigui repressiva i una altra és que sigui la llei del "talió", ho has fet malament, doncs ara aquí patiràs. Trobo que les presons haurien d'estar bé, tenir feina els reclusos." (Grup B, dona, jove, llicenciada en dret).

"Ahora, eso sí, la persona que el juez dictamine que debe estar en privación de libertad también debe de gozar de sus derechos humanos, bien tratada, no vituperada, ni nada... tienen que darle realmente lo que esa persona necesita" (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris).

"Abans no hi havia tantes exigències malauradament i ara una persona és molt més respectada en la seva llibertat i la seva dignitat." (Grup B, home, adult, alcalde).

El que es veu clar és que, quan la presó reuneix unes condicions més acceptables, el deteriorament del reclusos no és tan pronunciat; l'agressió i la violència no és tan resistent.

"Lo que yo noto es que, cuando la cárcel mejora, el delincuente sale menos violento. Le han privado de la libertad y tal; pero sale más contento dentro de lo que cabe. Cuando las cárceles están muy mal y viven permanentemente en un estrés y con graves peligros para la vida, salen mucho más agresivos y violentos. Este tipo de cárcel no está sirviendo mucho" (Grup A, home, adult, policia nacional).

6.2.2 La presó com institució

La presó aconpleix més la funció de destrossar la persona que de reinserir-la, perquè es segueixen sistemes caducs àdhuc en les noves presons que s'han construït. D'una banda es bo perquè fa desaparèixer la imatge nefasta de la Model i de la presó de joves: però per l'altra, és tot el contrari d'una tendència de millora a la que s'hauria de tendir.

"Resulta que la prisión cumple más la función de putear que de reinserir y, sin embargo, que los actos antisociales no sean permisivos, se sigan persiguiendo y se sigan tomando las medidas

que corresponda con la misma posición que se tome para la justicia en su conjunto; que sea una medida más cargada de elementos positivos. Hay que considerar los modelos y es que seguimos con viejos sistemas. La prisión acabada de inaugurar es ya antigua porque responde a un modelo antiguo: la macroprisión, el gran montaje. Si quieres hacer un tipo de entidades de privación de libertad, que sean pequeñas, cerca de los municipios o comarcas donde la gente vive y tiene su relación familiar..." (Grup A, home, adult, exreclús).

(Al programa "la vida en un xip" es va dir:

-Es millor qualsevol mesura abans que la llei del talió).

La presó no està preparada ni tan sols per a retenir en dipòsit les persones castigades, puix que no és cap garantia de res.

"La prisión es incapaz incluso de defender los derechos fundamentales del interno incluida su integridad física y su libertad sexual; incapaz de cubrir estas exigencias mínimas que tiene cualquier ciudadano adulto o no adulto en la sociedad en que vivimos y que no hay ningún lugar a dudas que lo impone la constitución. Y esos límites mínimos la cárcel no está hoy en condiciones de cubrirlo en todos los casos; en algunos sí. Desde mi punto de vista, cero en conducta al sistema penitenciario" (Grup A, home, adult, fiscal).

La manca d'espai a les presons fa que les condicions de vida siguin infrahumanes. I, a més, la institució penitenciària és una institució tancada i hermètica.

"Els dos problemes són l'"hacinament", massa gent, i l'altre la pèrdua de temps que hi ha allà, no hi ha cap programa concret. Les sortides dels reclusos han d'anar acompanyades d'altres coses." (Grup B, home, adult, experiència com a guarda jurat, estudis universitaris)

"La presó, no és un instrument de rehabilitació? Llavors, per qué es tanquen tant en si mateixos? La justícia ho tindrà difícil mentre no entri aire fresc" (Grup B, home, adult, funcionari).

De totes maneres, els problemes citats pretenen fer un balanç de la situació institucional: la manca d'espai ("amb capacitat per a 800 persones, n'hi ha 2.400 i no tenim cap culpa d'això per a mantenir presons noves"), massa gent amb una

convivència difícil, la droga ("segons diuen passada per alguns funcionaris"), les llargues esperes abans del judici ("si és innocent, qui li donarà una indemnització?"), no es resol res perquè hi ha més delinqüència que al carrer, els joves surten homosexuals perquè els obliguen, la presó és la degradació de la persona per causa de la seva excessiva duresa, s'aprèn de tot ("ha estat a la Model i en sap la tira"), l'horrors bis-a-bis amb un temps limitat i sense intimitat perquè es fa en presència d'algú... Són una mostra dels trets negatius que identifiquen un penal com a institució.

I qui hi ha a les presons? Els de la jet trafiquen amb el que sigui i no tenen cap mena de por a les presons. La presó és una institució injusta en diferents aspectes: en el tracte al reclus (higiene, mals tractes...), amb la presència de cert tipus de delinqüents malalts que no haurien d'ésser-hi a les presons sinó a centres especialitzats pel seu tractament i en el tracte diferenciat de la presó cap a individus de classes socials no iguals.

"Dice la ley orgánica del Estado que no puede haber discriminación por raza o por religión ni por nacimiento... es mentira. El chico que es del Ensanche disfruta de sus permisos ordinarios de salida cuando le toca; el chico que vive en El Raval no tiene permisos de salida. cuando quieras te presento a uno y a otro. Punto. Hay discriminación en la justicia, naturalmente, incluso por barrios." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris).

Els funcionaris de presons, encarregats en principi de la vigilància, viuen en una absoluta bogeria per la seva absoluta impotència.

"Y, además, se hace fariseísmo, porque un funcionario que se crea lo de la Ley General Penitenciaria este pobre hombre está abocado a la esquizofrenia. No hay más impotencia que aquella que no se pueda realizar" (Grup A, home, adult, exreclus).

I això es dóna. Concretament, quan es pot arribar a considerar millor la presó que una caserna militar i, malgrat

alguns dèficits menors d'espai i neteja, creure que el règim de vida és realment bo. Les condicions de vida a la presó no són tan dolentes.

"Yo no cambio un año de cuartel por cinco en la prisión. Hoy en día las prisiones (según qué parte de las prisiones y según tu comportamiento) no es un hotel de lujo (bueno la nueva prisión ya es un hotel de lujo): pero el régimen de vida es realmente bueno: es mucho mejor que el de un cuartel. Tu puedes hacer lo que te de la gana desde cursillos de informática y, por cada día que trabajes, te van a dar este día de redención y uno más, te lo van a pagar: 38.000 pesetas por estudiar informática y nadie te va a pedir resultados. La comida es buena, mucho mejor que la de un cuartel... Y desde el punto de vista interno del funcionamiento de la prisión és de cña. Y ese es el motivo de que se den tantos permisos y de que, en cierta manera, no se pongan más impedimentos para entrar en las prisiones, porque la gente con droga y con permisos está contenta, no crean problemas en la prisión... Si quieres droga, haces así en las paredes y puedes cogerla. La droga no es un problema, se consume droga como se consume en la calle. No crea ningún tipo de anomalía en el funcionamiento interno de la prisión. Nadie se convierte en drogadicto en la prisión; ésta es una de la muchas falacias sobre la prisión. No es verdad" (Grup A, home, jove, funcionari de presons).

Els funcionaris es queixen sense adonar-se que, gràcies al sistema, tenen un lloc de treball.

"Els funcionaris de la nova presó de La Roca ja s'estan queixant sense adonar-se que aprofiten l'existència d'un sector de la població que són les víctimes per tenir un lloc de treball" (Grup C, home, adult, treballador serveis).

Per altra banda, una conseqüència gravíssima de l'estada a la presó és que el que hi ha estat queda marcat: a un senyor que es sap que ha estat a la presó, la gent se'l mira de reüll.

"Si ve un senyor aquí i jo sé que és un pres, ja me'l miraré una miqueta així; només perquè sé que ha estat a la presó. Crec que tothom ho veu així. El que ha estat a la presó, ja queda marcat" (Grup C, home, jubilat, treballador manual).

(Al programa "La vida en un xip" s'ha dit el següent entorn del tema de l'etiquetatge:

-“La gent no es refia del delinqüent per a donar-los-h i feina. Es una culpa col·lectiva. Amb antecedents penals la gent no se'n pot fiar. Ells necessiten ajuda i trobar oportunitats.”)

La degradació de la vida interna de la institució penal és expressada de moltes maneres. Per exemple, referint-se a l'entorn que es veritablement nefast i contraproductiu.

“Si una persona que ha cometido un delito y está en un centro de rehabilitación, el juez debería dejarlo en este centro y no traerlo a la prisión; lo único que se lograría es que esta persona recaiga por causa del ambiente, el entorno. Y es lógico, porque si una persona sin problema de toxicomanía tiene una caída depresiva, una persona que tiene una circunstancia x es lógico que recaiga” (Grup A, dona, adulta, assistenta social penitenciària).

De fet, dintre la presó hi ha una altra dinàmica que és independent de les normatives i això ve donat pel sistema penitenciari tancat. L'únic que importa és que ningú s'escapi i que les persones estiguin efectivament controlades.

“Es la mecánica propia de un sistema penitenciario de tipo cerrado independientemente de las ideas, de las filosofías o de no sé qué... Entre la teoría y la práctica ésta se impone. No hay sanciones a un director cuando se equivoca a la hora de clasificar a un individuo ni porque haya acontecido un suicidio porque una determinada persona no podía soportar aquel ambiente; sino sólo cuando se le escapa alguien: es entonces cuando pringa” (Grup A, home, adult, exreclús).

La descripció d'aquest món singular intern no deixa cap mena de dubte. A la presó hi ha un maltracte profund i sistemàtic centrat no tant en aspectes físics. Si la centèsima part del que passa en una presó es donés en una residència sanitària la inspecció de sanitat la faria tancar immediatament.

“Además es que te das cuenta que esta institución del estado que es la prisión como una forma más concentrada del problema y, por extensión, todo lo que són órganos de justicia, es el único lugar del estado en donde se sigue maltratando al personal... desde el momento que entras en la prisión: no puedes escoger el tipo de compañías que deseas, te colocan en una celda en donde te imponen la presencia de seis, siete u ocho personas y que es bastante insoportable, con problemas de salud si ya los tienes y, si no los

tienes, corres el riesgo de perderla... ¿Qué pasa? Que a la prisión va aquel que subliminalmente se lo merece; con ese no hay piedad, que pase todo lo que tenga que pasar. Esta es la realidad de la justicia" (Grup A, home, adult, exreclús).

De fet, la imatge que sovint es té de la presó correspon a una lectura prou distant del què són les institucions penitenciàries. Fruit perfecte de la font que es declara haver utilitzat per arribar a tenir aquesta imatge: "pel que m'han explicat", "no conec gaire però...", com intentant de justificar els coneixements del què són les presons.

Allà s'hi cultiva l'odi i la rancúnia, la ment es posa malalta perquè no solament es priva la llibertat sinó també la dignitat. S'obliga a conviure a persones d'estrats socials diferents, sense cap mena de classificació, sotmetent a una pressió psicològica molt dura a aquell que no se sent identificat amb aquest món, que té una certa formació i una estructura psicològica i mental diferent. La presó es pateix, no es paga. Si provoques escàndol, te'n vas a fer malves.

"Está tan mal montado que, aunque exista, no se da una previa clasificación. Pero ¿qué tiene que ver una persona del estrato más bajo durmiendo en unos mínimos metros con otra persona de otro estrato, de otra formación, conviviendo todas las horas del día durante meses y años? ¿Esto es una clasificación?... Los esquemas sociales son distintos y muy opuestos en sus formas de vida, maneras de pensar, manías y mañas" (Grup A, home, jove, reclús amb estudis superiors).

Entre el món del personal que treballa dintre n'hi ha que també acaben malalts (parlen sols, es mostren incoherents en moltes coses) degut al xoc psicològic que suposa. Allà dintre es senten grans, magnànims, omnipotents perquè dominen moltes persones. Acaben preferint estar allà dintre que no pas enfrontar la realitat del carrer. I allà dintre exerceixen contra el dèbil amb qui es senten poderosos i n'abusen. I el dèbil és qui té una personalitat formada, es controla més i ha après a veure la vida sota uns altres punts de vista. Amb aquell que té un problema psicològic, que respon agressivament els funcionaris no s'hi fiquen. Amb això no hi ha equanimitat.

"Y yo los he visto: hasta los que trabajan allí enferman. Los hay que están mal de la cabeza, desquiciados completamente... Hay personas que no tienen poder y, cuando se lo dan, abusan de él obviamente... El delincuente que tiene mucho problema psicológico... va allí como pedro por su casa; va de capataz por aquí, como dicen ellos. El manso,, el razonador, el formal, el paciente no solamente aguanta a los unos sino también a los otros" (Grup A, home, jove, reclus amb estudis superiors).

El maltracte per part dels funcionaris a les presons és pràcticament impossible; no es pot arriscar a un enfrontament amb els reclusos perquè hi ha la venjança: la bufetada, el deixar anar una pedra, la punyalada. La indefensió del funcionari és gran i no interessa enemistar-se amb els interns.

"Recuerdo que una vez nos metimos en una galería para cerrarla. Había 500 o 600 tíos. ¿Tu te crees que puedes pegar una hostia a alguien en esos momentos? Es que te matan, es imposible ¿cómo te vas a arriesgar? Ni aunque fueras por la noche y le dieras una paliza a un tío; al día siguiente, cuando te vea, te coge, te da una hostia y sale corriendo. El problema de la indefensión de los funcionarios es muy grande" (Grup A, home, jove, funcionari de presons).

La situació de la presó és tan increïble que de reinserció res. Tot el treball dels psicòlegs, dels sociòlegs, dels educadors, malgrat la bona fe, és com si fos un frontó. I és que la gent allà dintre és molt simuladora, aparenta el que no és i, quan s'escolta atentament, es veu que estan igual. La presó és una selva.

"Tots els intents d'alternatives són bons; no és qüestió d'omplir les presons de reclusos, sobretot tal com està Barcelona (Lleida està una mica millor). Aquí és increïble i això produeix estrès, agressivitat: sis persones estar en sis metres quadrats i vint hores al dia. El més fort és qui té el millor matalàs, les millors mantes; les qüestions són aquestes i no d'altres" (Grup A, home, adult, exjutge).

(Al programa "La vida en un xip" es va al·ludir al tema dient:

- "La presó li va ensenyar moltes coses dolentes i, d'entre elles, la droga.")

I el resultat és, potser sense intentar-ho que, quan has passat un temps més o menys llarg a la presó, es surt tan tarat tan tarat, que les capacitats són profundament minvades i, si es segueix delinquent, és molt fàcil tornar a caure en la detenció.

"Hay un resultado que no sé si se busca; pero que ciertamente se consigue. No sé si se persigue esto; pero los resultados están ahí" (Grup A, home, adult, exreclús).

Es la pròpia institució que produeix aquests problemes i és bo que això es doni a conèixer donades les grans resistències que de manera inexplicable hi ha. Professionalment fa mal, psicològicament suposa una profunda ferida en la pròpia identitat experimentada en una manca de fluïdesa mental i la memòria s'atrofia.

"La privació de llibertat és horrorosa i per si mateixa ha de produir problemes; no pot ésser cap sistema de solució. Tot el que es pugui fer per a donar a conèixer la situació, s'està fent un gran bé. No entenc com actualment encara hi hagi tanta resistència o tanta dificultat" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

De fet, surten pitjor. Es suposa que no és un lloc que curi o que arregli ningú. I l'alternativa de posar sociòlegs, psicòlegs, monitors a un "tio" que és un antisocial (que és quasi donar-li un premi) té uns costos socials i econòmics impressionants. Seria fabulós que de manera preventiva tots els marginats tinguessin la utopia d'uns serveis socials molt bons; produït el càstig, que aquest "tio" tingui un premi seria bastant fort; però el millor és que la institució penal sigui un lloc d'educació. La presó hauria de curar i no cura; d'Eleuterios Sánchez en surten pocs. Hi ha gent que surt reformada i altres no.

"Jo suposo que la presó no és un lloc que curi; més aviat els que hi van per poca cosa, surten d'allà fets un desastre. Per tant, qualsevol alternativa que es pogués trobar..." (Grup C, home, adult, empresari).

L'única sortida és la dels que han tingut l'avantatge de treballar i fer coses allà dintre; intentar donar-se a si

mateix la sensació de no estar a la presó i impedir que la pròpia llibertat sigui coartada i amb el desig de sentir-se més lliure que molta gent del carrer. Es la manera que permet no identificar-se ni familiaritzar-se amb les persones de dintre, ni amb les converses, ni amb el lèxic: segons una expressió que no deixa d'ésser molt feliç, "fent un màster de la paciència", com explica un reclús, jove i amb estudis universitaris.

I això és fins a tal punt així que no és tan equivocat pensar amb presons privades donat que les públiques no serveixen per a res. S'estan deixant de banda determinades competències tant per part de l'estat com de les comunitats autònomes. Si s'ho pot pagar, complirà la sentència igualment. En el cas dels menors, ja hi ha una primera figura de la institució privada: són els centres concertats a través d'un conveni. I el curiós és que els que pensen amb les institucions privades són precisament policies.

"Mientras no nos mojemos un poco más todos, no sirven para nada las cárceles. Y si las cárceles privadas son horribles, no lo sé, quizás se camina por ahí" (Grup A, home, adult policia nacional).

"Quan un jutge està donant una sentència de privació de llibertat, l'únic que està dient és privació de llibertat i prou. Si s'obra una presó privada i aquella persona té prou diners per a costejar-se-la, dirà: me'n vaig perquè al cap i a la fi compliré la sentència en un lloc digne. De fet, seran pocs els que ho puguin complir; però això és un altre problema... En els cas de menors ja existeix la figura d'un centre privat i, a vegades, el jutge envia la gent a institucions reinsertores d'aquest nivell" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

6.2.3 La funció social de la presó

En aquest punt es dóna un desequilibri absolut entre la funció que la gent opina que hauria de complir la presó i la que realment compleix ara per ara. Així doncs, es produeixen greus contradiccions entre el que és i el que hauria de ser el sistema penitenciari. Tot i amb això, les presons han de continuar existint per la majoria dels entrevistats.

Hi ha un equip de tractament; l'equip existeix, però el supòsit és el tractament perquè a la presó no es pot donar. Es segueix el que diuen els papers: s'ha d'estar tant de temps, doncs tanqueu-lo i el teniu allà.

"Aquí justament podria corregirse el error de la justicia; ellos podrían decir: esta persona no debería estar aquí porque el tratamiento que le podemos dar no está aquí. Y no lo quieren decir. Entonces ¿para qué el tratamiento si no funciona?" (Grup A, home, jove, reclús amb estudis superiors).

Hi ha pocs professionals pels adults, tot el contrari que passa amb els menors; és aleshores que la reeducació no es compleix. I el més greu és que això fa que només es compleixi una part de la sentència i la tendència dels jutges és la de què la llei s'apliqui amb totes les seves conseqüències: privació de llibertat, reeducació i reinserció social.

"Pels adults tot el que hi ha són presons, funcionaris i molts pocs professionals; en canvi, en un centre de menors hi ha educadors, psicòlegs... La llei d'enjudiciament criminal fa al·lusió a tota la reeducació que ha de comportar la presó i el que passa és que això no ho compleix ni de lluny. Només es porta a terme la reclusió" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

El sistema de les presons està demostrat que, o són els interns irrecuperables i dolents per naturalesa o el nostre sistema falla. Les consideracions econòmiques són prioritàries i es cau en l'oblit de la finalitat normativa de la presó. El problema és massa greu.

"Se demuestra que, por haber cumplido, se regeneran en unos mínimos casos" (Grup A, dona, adulta, jutgessa).

"Parece un mercado al mejor postor. Sale una propuesta y la que se lleva a cabo es la que da mayores dividendos y esto no es un criterio loable. Cada parte tiene sus intereses y quien administra no distribuye en base a las necesidades porque de hecho hay cosas que salen caras. Pero gastar mucho dinero en una cosa que no sirve es como tirarlo y si se sabe de antemano que eso no va a servir, entonces ¿qué está haciendo esta persona? Se está cometiendo un grave error ético-humano y social" (Grup A, home, jove, reclús amb estudis superiors).

Si el que es vol és corregir la persona, s'acaba manegant més i es fa el tractament menys indicat; està muntat de tal manera que es vol que aquestes coses no funcionin i que siguin sofismes de distracció social. La reeducació no serveix per a res; tot el contrari, acaben sortint pitjor.

"Es lo mismo que pasa con el hecho que a ningún gobernante le interesa que la gente se culturice demasiado porque, si no, lo tiene más difícil para gobernar" (Grup A, home, jove, reclus amb estudis superiors).

Actualment, la presó "no serveix per res" o, en tot cas, com es diria des d'una perspectiva funcionalista, la institució penitenciària actua com una disfuncionalitat tan pel conjunt de la societat com per aquells individus que han trencat prèviament la norma social. Si la funció de la presó a la nostra societat hauria de ser reinserir, reeducar i rehabilitar la situació actual de les presons no permet que això es porti a terme. La manca d'un programa d'actuació i d'unes condicions mínimes pels presos és, a part d'un delictes als drets humans de la persona, un impediment per aconseguir aquelles finalitats que es queden en la més pura de les teories.

La presó no reinsera, separa. No cura, espatlla i destrossa l'individu (existeix altra vegada aquí una demanda d'institucions especials per malalts). No reeduca, és una escola de delinqüents. No rehabilita, és un lloc de "passada" (entren i surten).

"Cuando la ley te dice que la prisión es para reeducar, rehabilitar y reinserter, si cuando la ley les llama estos jóvenes ya se han reinserterado, ¿cómo es que además se les condena? ¿Por que? Al joven que te envían con 16 añitos a una cárcel -un niño-, si le llevarán a un centro a curarse, pero no; este joven sale, vuelve a entrar, vuelve a salir... y así se tira cinco años, este chico, cuando cumple los 21 te ha aprendido latín, cosas que a los 16 no sabía. La cárcel, al haber tal falta de educadores, de tratamientos, al no haber maestros, los cursos son de dos horas de clase, no hay unas clases a la necesidad del saber de esos chicos, estos chicos te salen de una escuela de auténticos delinquentes." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris).

"El sistema de justicia criminal és injust, sí, sí. La persona que entra en un presó, d'entrada ha de tornar a sortir. El que sorti

ha de sortir en condicions d'integrar-se a la societat perquè si ha de sortir pitjor de com ha entrat la solució no és cap." (Grup B, home, adult, experiència com a guarda jurat, estudis universitaris)

"Les presons serveixen per molt, serveixen més per espatllar, les presons són una institució que costa molts calers, és molt gran, però no està ben enfocada: la gent que surt d'allà no treu res de la seva estància. Inclús ara el sistema que tenen de donar més permisos crec que és més per buidar el problema de les presons que per donar facilitats als presos. Tot el que sigui evitar el que és presó em sembla bé." (Grup B, home, adult, experiència com a guarda jurat, estudis universitaris)

(Al programa de "la vida en un xip" es va dir el següent al respecte:

- "El gran tema és la reinserció; com IRES per exemple.")

I parlar de reinserció acaba essent un cinisme, perquè hi ha persones que han demostrat haver sortit de la roda 1, malgrat tot, han hagut de tornar a la presó. La reinserció és un engany: està molt bé per a una declaració; però, com re-socialitzes al marge de la societat? Com reeduques quan la gent hi és contra la seva voluntat? Es demencial.

"Si de críos hicieron una gamberrada que saltaron la ley, viene la justicia diciendo: usted ha de ir a prisión cuatro años y un día. Oiga, usted, que tengo críos, que estoy casado, que tengo trabajo. Nada, ha de cumplir y después se habla con cinismo de reinserción. Nosotros tuvimos un diseñador que se tuvo que reinsertar tres veces" (Grup A, home, adult, exreclús).

"Además, quien piense que se puede reeducar a una persona en un régimen cerrado, en unas condiciones determinadas... Puedes intentar que no se deterioren; pero nada más" (Grup A, dona, adulta, assistent social penitenciària).

Rehabilitat ningú en surt de la presó, encara que tampoc es pugui considerar una escola de delinqüents. Més que reeducar, és per apartar, segregar i defensar la societat. La presó no recupera, sinó que separa.

"Quien llega aquí viene con unas características innatas y la prisión cumple una función de apartar una temporada a la gente que molesta en la calle, más que reeducar a los delincuentes. Es una

especie de almacén donde pasan una temporada y la gente está más tranquila" (Grup A, home, jove, funcionari de presons).

No ens enganyem, la presó manté la missió de reinserir i reeducar; però la seva funció no és tant de tenir-hi els detinguts com la d'atemorir la societat per tal que, essent un element de contenció, el conjunt de la societat segueixi les normes instituides.

"En unas jornadas de Jueces para la Democracia en la que me invitaron a hacer una ponencia, había un catedrático que dijo una cosa que me interesó: una cosa de aquellas que intuyes pero no verbalizas: la prisión -decía- mantiene la misión de reinserir y reeducar: pero no nos engañemos: su función no es la de tener a detenidos (esto viene por añadidura porque, si existen, hay que meter a alguien). La verdadera función es la de atemorizar a la sociedad: ¡ojo!, que si te metes en eso, puedes ir a parar ahí. Todo esto irradia al conjunto de la sociedad" (Grup A, home, adult, exreclús).

La presó dóna una imatge evidentment negativa i nefasta, generadora de criminalitat i no productora de cap dels principis de reinserció que imposa la constitució, segons expressió d'un fiscal.

Paradoxalment, és anomenada la universitat del delictes perquè allà se'n aprèn a delinquir. No és tant el contacte com la forma d'operar; saps a què atènyer-te i coneixes els punts dèbils del sistema. L'ambient ensenya a fer rendible el delictes. La institució penal aguditza extraordinàriament i per pura atenció al propi problema la capacitat d'aprofitar tot el que afecta directament els interessos personals.

"Yo es lo que he aprendido allí y, si me diera por ser delincuente, podría serlo" (Grup A, home, jove, reclús amb estudis superiors).

"Los presos sólo saben la ley que les conviene a ellos y sólo saben una aplicación: la que les favorece a ellos. No saben que cada ley está concadenada a otra serie de leyes. Por ejemplo saben que todo preso que trabaje tiene la posibilidad de redimir un día por cada dos de trabajo; pero ellos no leen que esto será así en caso de que se porte bien, en caso de..." (Grup C, home, jove, funcionari de presons).

6.2.4 Un pal·liatiu contradictori: presons obertes, seccions obertes i permisos

L'esforç de les presons obertes està molt bé; però s'hauria d'anar més ràpid. Aquí és on hauria d'intervenir la labor preventiva; però com tothom (policia, associacions de veïns, serveis socials...) va al seu aire, és difícil fer res. Hi hauria d'haver-hi moltes més llibertats vigilades. Hi ha un intent d'obertura per exemple en la qüestió dels permisos ordinaris, és cert, s'està fent un esforç; però hi ha d'haver-hi dotacions de mitjans.

"En la modelo sólo deberían quedar mil o mil y algo y los demás salir ya. ¿Qué se hace con los demás?" (Grup A, home, adult, policia nacional).

No s'acaba d'entendre que costi tant d'avançar en aquest sentit.

"No acabo d'entendre per què costa tant. Per altra banda, la població reclusa és relativament petita (no sé si són 20 mil o 30 mil persones en tot l'estat) i, en canvi, s'estant arbitrants mesures per resoldre el problema de l'atur tractant-se de dos milions o dos milions i mig de persones" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

Aquesta dinàmica és l'única possible; però amb una condició: que hi hagi un compromís social que estigui disposat a participar (els protagonistes socials, l'entorn, la família, el món del treball, la cultura general, la capacitat de reassumir el que havia caigut i reincorporar-lo a la societat).

"Puesto que la cárcel no es buena, lo importante es otorgar una segunda oportunidad al delincuente para reabsorberlo socialmente" (Grup A, home, adult, fiscal).

Es fa un esforç per obrir les portes de la presó. A qui es tanca a la presó no és només per a què estigui pagant, sinó també per a reciclar-se. Si no es pot fer res, que ho diguin. El problema és molt angoixant.

"Lo que se quiere es una formación y se encarcela supuestamente a una persona porque no encaja en la sociedad. No tiene sentido llevar a la gente a la cárcel para pagar únicamente una deuda. Y, si ya no hay nada a hacer con esta persona, que pongan entonces la

pena de muerte, puesto que se trata de una persona que ya no es recuperable para la sociedad. Si hay que hacer un tratamiento y hay que encerrarlo. ¿por cuánto tiempo? Y después de ello, ¿qué va a ser?. Hay que hacer un seguimiento de tratamiento de verdad. No encerrarla más para que cuando salga, lo haga peor. El daño no es para esta persona sino también para su entorno" (Grup A, home, jove, reclús amb estudis superiors).

L'opinió respecte aquest punt no ha estat unànime; hi ha qui llença un crit desesperat preguntant: es que no s'ha pogut fer res des de que la democràcia espanyola va començar?

"¿No han podido nuestros poderes públicos en 10 años hacer absolutamente nada? ¿No han podido destinar X millones de pesetas para la atención en las cárceles? ¿Dónde está ese dinero? A alguien le debe de interesar mucho que las cosas estén como están, y si no es así, que vengan y nos lo expliquen." (Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

L'aplicació de les portes obertes és problemàtica perquè, si les sortides fossin ben aplicades, seria fabulós; des del punt de vista egoista del funcionari és magnífic perquè evitaria la desesperació i el perill que suposa aquella persona que està condemnada molts anys a la presó. Si la finalitat de la pena és la rehabilitació social del reclús, tot el que es faci per a crear-li estímuls per a portar-se bé, és positiu.

"Un señor que antes tenía que pasarse 20 años en la prisión estaba desesperado; le decías cualquier cosa y era capaz de pegarte una puñalada o matarte porque, si ya estaba condenado a 20 o 30 años, ya no le iba a pasar nada más... pero tu sabes que, si le haces un informe negativo a un preso, no va a salir de la cárcel y este tío, cuando te ve, se saca la gorra y té dirá: pae usted, ¿quiere una coca-cola? Yo creo que es negativo. Si la finalidad de la pena es la rehabilitación social del interno, todo lo que se haga estará bien. A un señor al que se le den ciertos estímulos, si se porta bien, se le dan permisos" (Grup A, home, jove, funcionari de presons).

La relació de la presó amb el món exterior pot ésser positiva o no pot ésser-ho; en molts casos es demostra que no serveix per a res: o delinquir o fugar-se. De totes maneres, és un risc que es corra.

"Es diferente verlo desde aquí que si yo fuera juez de vigilancia penitenciaria dentro de la misma cárcel. Jamás me atrevería a discutir diciendo: mira cómo actúa este juez que a un chico con un

delito tan grave le da un permiso de fin de semana. Es él quien está viendo este caso y, cuando lo decide así, por algo será. Es como cuando ves que fulanito ha cometido tal delito, lo han dejado ir de fin de semana y ha cometido tal cosa. Pero, ¿porqué se le deja ir? Está mejor dentro. No se puede ser sabio y cada uno lo entiende a su manera" (Grup A, dona, adulta, jutgessa).

Però aquesta és la impressió precisament de la població en general. Els presos surten els fins de setmana i ja no tornen, hi ha massa comoditats.

"Es fastigós aquest intent d'obrir les presons; així hi podríem estar tots. El que té una mica d'esperit, surt i això s'ha vist massa sovint. La justícia ha d'ésser justícia i, si són "tres años y un día", s'ha de fer el que digui la llei. Penalitzar menys potser; però fer-ho. Es normal que només sigui el tonto el qui torna i els permisos només els donen als llestos. Està ple de persones que surten i que ja no entren" (Grup C, home, adult, joier).

"Quan surten amb llibertat, ho tornen a fer. Com la Dolça Neus o el Vaquilla que estava a Lleida. No serveix de res que els deixin sortir: massa "recreo" allà dintre" (Grup C, home, adult, treballador manual jubilat).

"Jo a les presons hi veig moltes comoditats; no en tenen mai prou. Es clar que la presó ja és un càstig perquè els hi priven de llibertat; però que demanin televisions i que demanin i demanin..." (Grup C, dona adulta, pagesa i mestressa de casa).

Els intents d'obrir les presons és per humanitzar a una pobre gent que està en una situació que no volen: és una "chapuza" més. S'humanitzen només físicament i hi ha un gran deteriorament dels costums dintre la presó. Ha d'haver-hi presons, perquè de bojós sempre n'hi haurà. En teoria està molt bé que hi hagi presons obertes i permisos; però en la pràctica no perquè entre nosaltres és una qüestió de mentalitat. La relació amb l'exterior és bona; però, si s'escapen, s'ha d'ésser dur amb ells. El sistema penitenciari obert és un bon sistema, precisament perquè la presó fa que el món exterior resti totalment desconegut pel reclús. Seria "estupendo" que una persona tingués l'oportunitat d'una reinserció amb un règim

obert, amb una formació i que, quan surti d'allà, s'hagi fet alguna cosa positiva.

"En teoria està molt bé això de les presons obertes i els permisos; però en la pràctica, no. Aquí tenim un caràcter llatí i a Anglaterra en tenen un altre. A allà àdhuc hi ha famílies a les quals l'estat paga un tant per a tenir una persona que ha passat per la presó. Es una qüestió de mentalitat" (Grup C, dona, adulta, farmacèutica).

"A mi em sembla bona qualsevol relació amb el món exterior i, si un s'escapa, ho té clar; s'ha d'ésser molt dur amb aquesta gent" (Grup C, home, jove, treballador serveis).

Segons com es miri, la secció oberta és absurda i cara. Es tracta del reclus que més garanties ha donat de cara a la seva reinserció; però la llei ho diu d'aquesta manera i s'ha de complir el que està preceptuat en sentència, sigui o no sigui d'interès econòmic.

"¿Creeis que tiene sentido el tenerme aquí e ir a dormir allí a la sección abierta? Ahora que vienen las fiestas navideñas, me dan la vigilia y el día de fiesta. La víspera puedo ir a dormir fuera. Y, ¿por qué tendré que dormi dentro los otros días?. Entre otras cosas les salgo más caro. Sosteniendo un ente allí con sus instalaciones, con un equipo y sus muchos salarios (no digo que sean elevados, porque son malísimos), manejándonos, controlándonos, reeducándonos. Y somos 81 en la sección abierta. Y tenemos al jefe del departamento, el subjefe y toda la burocracia" (Grup A, home, jove, reclus amb estudis superiors).

6.2.5 L'evolució de la presó i les penes alternatives

S'actua amb interessos creats de tipus econòmic i s'hauria d'actuar amb una altra perspectiva moral per a canviar la manera de fer i de treballar dintre les presons. Ara per ara, tot resta a la capacitat personal i voluntarista de transformació de la vida interna.

"Y el tratamiento carcelario no ha evolucionado y se matiza de una forma por intereses creados de tipo económico. Hay instituciones de manejar estos ítems, por ejemplo, instituciones penitenciarias. Es una dolencia general; pero si en realidad hubiese mística, ética profesional, moral, calidad humana en la gente... si se estimulase esto, cada vez habría menos problemas: habría más condescendencia, más calidad humana, más vida. Estos organismos se apoyarían sobre patrones éticos y no económicos... ¿Por qué me ha

pasado a mi esto si yo he llevado un esquema de vida así, muy claro, cristalino. Quieres averiguar el por qué. Podía haberme ido: formé un grupo de rock e hicimos una ópera, el Jesucristo Superstar. Tengo la sensación de haber transformado una serie de cosas en la prisión. He aprovechado de haver cosas, me he enriquecido humanamente y he aprendido mucho también" (Grup A, home, jove, reclús amb estudis superiors).

Si es fessin uns programes intensius, un coneixement professional, una alternativa a la sortida de la presó, hi hauria molta gent que canviaria de vida perquè n'hi ha molts que no són delinqüents per vocació i, a més, ho passen molt malament i només ho són perquè ho han de fer.

"Como son personas que ya tienen déficits, pasaría un poco como si la mili se hiciera bien. A lo mejor la mili puede ser un lugar para una persona de adquirir unos conocimientos profesionales que jamás ha tenido: una oportunidad para que esta persona se pueda reciclar. Así mismo pasaría con la detención, no con la prisión, que podría ser un elemento para que esta persona pudiera tener un momento de serenidad para adquirir unos conocimientos que le permitirían cambiar de sistema de vida" (Grup A, home, adult, exreclús).

Es una consciència generalitzada la de l'ètica del treball.

"Però si, dintre la presó, els fessin treballar i fer alguna cosa, no pensarien tant en altres coses... Treball normal, no treballs forçats" (Grup C, home, adult, treballador manual jubilat).

Ara bé, segons algunes opinions, durant els últims anys s'ha millorat de manera ostensible en quant a la dignitat i llibertat de la que els reclusos poden disposar. I el factor econòmic ha jugat positivament, augmentant els recursos que es dediquen a la millora del sistema penitenciari.

S'hauria de pensar en una alternativa: que la majoria de les persones no vagin a la presó o que socialment es busqui una altra mena d'intervenció. Es poden trobar estímuls que abans no s'havien experimentat i encaminar-se cap a una reinserció preventiva i real.

"Si las reformas del código penal van por la vía de reducir las penas en determinados delitos, la alternativa aquí la veo bastante clara: o que la mayoría de personas no vayan a la cárcel, o que socialmente se busque otro tipo de intervención: los asistentes

sociales, talleres, centros de estudio o no sé qué" (Grup A, home, adult, policia nacional).

"Es mucho mejor buscar alternativas a la cárcel. A parte, que a lo mejor esta persona coge estímulos por algo que antes no había experimentado y está preparado para reinserirse" (Grup A, dona, adulta, jutgessa).

Essent la presó dolenta, cal esforçar-se per resoldre el problema: cal avançar per la via de la recerca d'alternatives a la pena de privació de llibertat; com, per exemple, pel compliment de l'arrest de fi de setmana. Sembla estrany que costi tant quan els qui abans estaven a l'oposició tenen ara per ara una parcel·la de poder real en el tema.

"Como la cárcel es mala, el esfuerzo que tenemos que hacer es la búsqueda de sistemas alternativos a la prisión. Las que hoy son penas cortas o medias, no es bueno que cumplan en la cárcel. En Europa se están buscando sistemas distintos, como el trabajo al servicio de la comunidad y otros. Tenemos que avanzar todo lo posible por ahí, o avanzar por el sistema de la pena/multa y el cumplimiento de las penas en fin de semana, por ejemplo. Pero, claro, para esto faltan instituciones, porque ¿cómo vamos a cumplir el arresto de fin de semana si, de toda la provincia, se tuvieran que venir a Entenza a pasar el fin de semana los arrestados? No tiene sentido. Tendrían que tener un lugar de cumplimiento por municipio o por comarca; pero esto hay que organizarlo. No es serio que empecemos a organizar el arresto de fin de semana -que sería una solución para muchas cosas- si previamente no tenemos las instalaciones adecuadas para que esto se haga. Y esto no corresponde ya al aparato judicial; responde a un tema de voluntad política y eso todavía está por hacer" (Grup A, home, adult, fiscal).

"Si ha cometido alguna pena que tiene que pagarla, que la pague, pero la puede pagar con servicios sociales, la puede pagar ayudando a una asociación, en la cruz roja, plantando nabos, hay muchas formas, no se puede ser tan cómodo. No sólo en el caso de los drogadictos hay alternativas a la cárcel, seamos humanos."(Grup B, dona, adulta, mare pres, estudis primaris)

"Lamento que costi tant buscar mesures alternatives que donarien, per tant un resultat òptim: crec que es produiran..."

Recordo una reunió d'aquelles que en temps d'en Franco es van fer per a parlar de la probation i hi havia personatges que eren individus coneguts, amb un cert ambient i sense cap poder. Aquells mateixos avui sí que el tenen i, quan de forma particular i individual estaven a favor d'aquestes mesures de transformació, avui estan amb càrrecs de responsabilitat i això és una confiança. Però no entenc que amb aquesta

gent ocupant aquests llocs, la realitat hagi canviat tan poc. En aquest cas de la probation, no depèn d'ells; però... Abans tenien la dificultat de què la persona amb poder pogués entendre el teu llenguatge i ara avui dia això és més accessible i estic segur que fan; però, noi, costa molt" (Grup A, home, adult, advocat penalista).

Un cristià podria fer una lectura diferent d'aquestes coses; però ja només per pura eficàcia, el buscar altres mesures, com la probation per exemple, resulten més econòmiques. Està demostrat que la probation, independentment de com s'apliqui, és més eficaç en quant als resultats i elimina un bon nombre de població penal.

"No digo que se deje de cumplir la pena; pero se puede cumplir de muchas maneras, intentando que la sociedad quede lo más satisfecha posible y que el individuo quede lo menos dañado posible... Hay multitud de métodos y experiencias que ya indican unos resultados determinados. No inventamos nada: la probation es una de las cosas que, independientemente de como se aplique, está demostrado que es mucho más eficaz en cuanto a los resultados y, además, elimina un número de población penal... Un cristiano podría hacer otra lectura de estas cosas; pero yo lo digo por pura eficacia" (Grup A, home, adult, exreclús).

Però es van construir més presons i el que s'hauria de pensar és en la política que s'està duent a terme per omplir-les. Donat que l'experiència de la presó és nefasta, cal buscar mesures alternatives que donarien un resultat òptim; de fet, ja es troben en altres països.

"Qualsevol alternativa a la presó podria ésser vàlida. Cal invertir en noves fórmules i, sobretot, donar ajuts a la prevenció. La solució seria la d'anar formant les persones (Grup C, home, jove treballador serveis).

S'ha de tenir el cap molt clar en aquest respecte quan es tracta de buscar alternatives. Es busquen alternatives tot intentant aplicar la probation perquè és més econòmic. De vegades, el que s'intenta és la suspensió de la pena i no la probation i no és el mateix. Una cosa és el perdó de sala automàtic i una altra la probation; aquesta serveix per a què un senyor que ha tingut un error induït per les circumstàncies

tingui una segona oportunitat. La probation s'aplica a qui ja ha estat condemnat.

"Las alternativas a la prisión me parecen muy bien; pero en esto se tendría que ser honrado. ¿Por qué se buscan alternativas y se intenta aplicar la probation? Porque es mucho más barato tener a un señor controlado en la calle que en la prisión: no hay que darle de comer. Y, además, es que aquí se confunde porque lo que se quiere aplicar es más la suspensión de la pena que la probation, y no es lo mismo" (Grup A, home, jove, funcionari de presons).

De fet, la probation ja s'està aplicant en el camp dels menors. Es així com els recursos en els cas dels menors són molt més amplis. Amb els menors, que poden ésser la delinqüència del futur, amb un bon treball pots treballar més conscientment. I val la pena invertir perquè és una obligació de la societat promoure-ho.

"La probation ja existeix amb els nanos. Per començar amb els menors hi ha més tractament. Es molt diferent. El menor, abans d'enviar-lo a un centre definitiu, passa per un centre d'observació. I també tenim el nano que estàs buscant i buscant i després se t'escapa al cap de pocs dies. Amb tot, el tema és bastant més idíl·lic: si un nano fracassa en un centre va a un altre; n'hi ha més de trenta a Barcelona. A un nano fuguiste pots tenir el sistema de contenció de posar-lo a més distància. Potser és un centre que reuneix les mateixes condicions: però el fet que estigui enmig del bosc, implica que la llibertat és més difícil... Es quan val la pena tirar els quartos, s'ha de dir així, perquè n'hi hem llençat molts. No és que es tirin: però s'inverteix molt i és una guardiola sense fons: és una obligació de la societat intentar-ho. S'han de buscar alternatives a la privació de llibertat clarament" (Grup A, home, adult, policia autonòmic).

Ara bé, està la nostra societat suficientment preparada i motivada per a la implantació de noves alternatives a la presó?. Un gran interrogant pot plantejar-se entre la població a l'hora d'haver d'escollir una via alternativa a la institució penitenciària clàssica. Sentiments confosos i oposats poden anar aflorant.

"Jo crec que en general la societat no està preparada per alternatives a la presó, però comencen a haver-hi sectors de la població que sí, i de fet s'estàn fent coses. Comença a haver-hi iniciatives i ningú es trenca els vestits. S'estan fent coses amb

3. Les possibles alternatives al sistema penitenciari són vistes amb optimisme. Es necessari canviar la situació actual. Per això, des de la creació de comunitats terapèutiques pel tractament de malalts, passant per tot el que és treball i servei social, fins arribar a la reducció de les macro-presons a les micro-presons permetria crear uns sistemes de punició més humans i no tan tràgics com el de les presons. Però, per això és necessària una preparació de la societat en el seu conjunt que, en aquests moments, no es troba a punt per rebre aquest canvi tan profund de la justícia.

4. El malestar generat davant l'odiada institució penal fa pensar en una mena de dialèctica entre la necessària defensa social i la inutilitat dels esforços efectius que van implícits en la mateixa realitat de la presó, tan profundament carregada de contradiccions i objecte de tan rebuig per part de la població en general. Es comprèn davant d'aquest panorama, la constant tensió viscuda en la vida quotidiana de la gent: una demanda progressiva de defensa social i de repressió punidora, intentant mantenir-se el més possible al marge de la institució penitenciària. Entre el mite del càstig i la realitat de la presó, es viu tenallat en una immensa contradicció. Sobre el fons de la qüestió, només ens lícit exposar-ne els fets; però, de cap manera, entrar en un procés d'intenció entorn de certa hipocresia social que aquella contradicció comporta.

els toxicòmans, amb delinqüents, menors..."(Grup B. home, adult, funcionari)

Algunes induccions ens semblen interessants pel que fa al tema de la presó com a càstig:

1. Són molt més crítics de cara a la institució penal els qui la coneixen bé (exceptuant el funcionari disposat a legitimar i racionalitzar el seu lloc de treball fent un panegíric contrastant ("de coña", "se vive bien", etc.) i desproporcionat), dels qui no la coneixen directament.

Pels qui s'ho miren des de dintre, la presó no serveix ni com a pena, ni com a institució, ni tenen massa utilitat els minsos esforços de connexió amb el món exterior i es dubta de la seva mateixa funció social.

Pels altres, en general no es qüestiona la institució en si mateixa, encara que sí se'n extreu un sentiment negatiu sobre la situació de les nostres presons. Ara bé, com hem vist, les presons han de continuar existint com a últim recurs per donar el tracte de delinqüent al qui ho és (i es cita una altra vegada el cas del traficant de drogues). Això implica que la gent, però, no vol arriscar la seva seguretat i encara veu en les presons un sistema (dolent però necessari) de punició. Hi ha una assimilació arrelada de les idees de punició i de la presó. La població, però, està oberta a canvis importants en el sistema penitenciari encara que no a favor de la seva desaparició. Els canvis han d'anar en la direcció de fer complir millor la funció que li sigui pròpia, sigui quina sigui.

2. La tendència a relativitzar els murs de les presons a través de les seccions obertes i els permisos és contemplada per a uns com un perill en tant que faciliten les fugues i les reincidències i pels altres com un procés massa lent condicionat als recursos, la voluntat política i l'ajuda o suport de la comunitat.

CONCLUSIONS GENERALS

La imatge general de la justícia és certament força negativa. Segons la teoria, apareix com l'única forma de dirimir molts conflictes socials en tant que instrument o mal necessari per tal d'aconseguir una convivència protegida i acceptable; però la pràctica falla i és subjecte de crítiques i valoracions negatives molt pertinents.

L'aparent agudesa crítica dels que ho coneixen de prop, és deguda a què tenen més elements de coneixement i d'experiència; això reforça la tendència general a veure la justícia com desconcertant en aquests moments, ineficaç en molts aspectes i a exigir-ne una profunda reforma. És l'assignatura pendent de la democràcia espanyola.

Aquella ineficàcia és profundament sentida i patida des de qualsevol perspectiva, tant des del professionalisme com des del mirador del carrer; això explica en gran manera la desconfiança sistemàtica de la població.

El primer i més visible defecte és el de la lentitud o no agilitat que fa que ja no sigui justa per les greus conseqüències que comporta pel que es refereix a la destrucció de la persona castigant-la fora de temps; i això s'aguditza extraordinàriament en el cas dels menors. Quan surten les lleis, ja no s'adapten a la realitat social canviant el que provoca una sensació de llunyania sentida de la justícia, perquè la lenta dinàmica va a remolc de la realitat social.

Des d'aleshores, les funcions de reinserció, restitució, càstig i protecció no es veuen per cap cantó; no serveix ni tan sols per a atemorir a qui directament hauria de fer por perquè aquest coneix el sistema d'escapar-se'n i d'alliberar-se'n.

Com a sistema institucional constituint una roda d'institucions policiaques, judicials i penals, és contemplat des de l'interior com un engranatge desconnectat i tancat en si mateix i, des de l'exterior en tant que formant part de l'estat, com un mecanisme incomunicat i ostentant una notable prepotència.

La por sentida per la població davant de quelcom que s'imposa és ja només una conseqüència concretada en l'interrogant que s'expressa dient: de què serveix denunciar?.

Passar per la justícia deixa una marca de difícil desaparició i que sempre està lligada a la condició social de la persona; la justícia, doncs, no és imparcial en tant que reproductora de les desigualtats socials. Es genera un sospita generalitzada entorn d'una certa desviació i corrupció de tot el sistema, des de la policia a les presons i passant pels jutjats.

La relativitat de les decisions dels jutges en funció de la seva joventut o progressisme, per a uns és un indicador clar de manca d'equitat, per a d'altres és un fet inevitable en tant que característic a la pròpia naturalesa humana del jutge; àdhuc en situacions concretes de manca de recursos legals, tot queda a la bona voluntat del jutge com realment succeeix en el camp dels menors.

L'alternativa que es proposa és la coordinació o col.laboració amb d'altres instàncies per a tal de fer més equitatiu el seu dictamen.

Pel que es refereix als cossos policíacs, sempre es fixen en els mateixos, estableixen una relació diversa segons de qui es tracti i tenen un risc de col.laboració amb les actuacions del món desviat.

I, parlant de la presó, hi ha amb evidència un tracte diferencial segons l'extracció social de la persona i una participació plena dels funcionaris en la singularitat d'un món tancat, segregat i impermeable.

La independència política és, també, posada en dubte a través de l'experiència o de la sospita, encara que hi hagi qui pensi que això no determina directament les sentències.

La justícia és contemplada com un edifici impenetrable i inaccessible, que infon por, es troba llunyana i no és una eina de servei públic a l'abast del ciutadà. La roda de la maquinària de la justícia és burocràtica, jerarquitzada, autoritària i té les

seves pròpies lleis internes. Es pensa en una situació ideal en la que el més important és posar-se d'acord prèviament al judici evitant el contacte amb aquest món de la justícia; com més lluny d'ella s'estigui, millor.

No existeix una sensació general de què la inseguretat augmenti; però, en canvi, hi ha una por difusa que ha produït canvis en la vida quotidiana de les persones. La inseguretat no és necessàriament atribuïda a la forma d'actuar de les instàncies de la justícia, sinó a la llei: hi ha molts drets del ciutadà que aquella no empara i que causen molèsties i sensació de desemparança i por a la ciutadania i que es manifesta amb la inhibició davant del que no afecti directament i la manca de solidaritat sistemàtica davant la víctima desconeguda.

Quan el sentiment d'inseguretat està al centre del discurs sobre aquest tema, es contempla el delinqüent com un perill social; quan no és així, se'l veu o com un malalt o com una víctima d'un determinat sistema. Des d'aleshores la demanda d'intervenció de la justícia serà respectivament la d'un càstig dur pel perillós, o la de la recerca d'alternatives al càstig fora o amb l'ajuda d'instàncies foranies a la política criminal.

La víctima és la gran desconeguda i la gran perdedora de la justícia; al cap i a la fi, el delinqüent o acusat és força més ben tractat. Aquesta segona victimització (pèrdua de temps, de diners, de garanties, adquisició de maldecaps i molèsties) preocupa molt a la gent i explica la seva inhibició total.

Que la pena és necessària ningú en dubta; però la manera com es tipifica i com s'aplica n'invalida la seva eficàcia. Hi ha parcialitats o favoritismes dins del càstig que amb l'ajuda de les redempcions aplicades i previstes la fan inoperant en les seves finalitats.

De totes maneres, les opcions es divideixen entre els que castigarien durament i els que per la seva banda creuen que s'ha de millorar la gestió i l'economia de la sanció per a retrobar la seva funcionalitat.

La població en general es situa des d'una perspectiva massa llunyana a la institució penal; se la miren molt a distància tot reclamant-ne la seva funcionalitat protectora i de defensa social i fent-se eco de sovintejades crítiques a la presó.

Els que la veuen des de dintre són força més crítics i són els que menys accepten el fracàs de la seva funció rehabilitadora i els que més invoquen una altra mena de càstig més humà i més funcional per medi de fórmules alternatives penals diverses ja previstes en l'ordenament legal i que no acaben mai d'arribar. Segons es diu per causa de la nul·la preparació del poble i per la demanda constant i permanent de repressió.

eina fonamental de la nostra societat, condiona la imatge de poca accessibilitat i de complexitat. En aquest sentit, s'està demanant un intent per part dels poders públics de fer entendre a la població la importància d'aquesta eina bàsica pel funcionament correcte de la nostra societat.

"El 85,2 % de la població no han estat mai en contacte amb la justícia, quan la justícia, d'acord amb l'ordenament legal hauria de ser la seva eina fonamental. Això és el que fa que aparegui aquesta imatge llunyana, de dificultat, de maranya, de inaccessibilitat també...

(Grup B, home, adult, funcionari de l'Administració).

"Per la justícia tard o d'hora hi passes. Hi passaràs per un accident de trànsit, per a fer de testimoni. Es curiós veure com la gent que hi va de testimoni lo nervisíssims que es posen; també el fet aquell que hagin de dictar les coses a poc a poc i molta gent no ho sap fer. El funcionament de la justícia és deixar constantment a l'altre en una situació d'inferioritat" (Grup C, dona, adulta, periodista).

4.3 Alternatives més accessibles

Qualsevol sistema és més accessible que un judici. Millor posar-se d'acord prèviament a l'arribada del judici. La justícia no personalitza el suficient i amb els retards habituals, es converteix moltes vegades en un mecanisme de fer uns judicis que no sempre responen a les necessitats dels implicats, ni de la víctima ni del delinqüent.

"La mediació la fem en la mesura en què la llei ens ho permeti. En cas de violència o de problemes de convivència de tipus veïnal és molt més fàcil intentar mediar entre les dos situacions que intentar que això es resolgui via judicial, que complica la vida a les dues persones. (Grup B, home, adult, funcionari de l'Administració).

Els jutjats de districte podrien alleugerir i fer més personal i accessible la justícia. La justícia no s'ha de limitar únicament a dictar una pena sinó anar a les causes de l'assumpte i els jutjats de districte, els més pròxims al ciutadà, haurien d'anar acompanyats de serveis socials eficaços; aleshores sí que podríem parlar de proximitat.

"En la prisión deberían quedar mil o mil y algo y los demás salir ya. ¿Qué se hace con los demás? Aquí es donde intervendrá la labor

EPILEG

Al terme d'aquesta recerca creiem haver realitzat el que se'ns demanava. No tenim la pretensió d'haver descobert res de nou, puix que només es confirma el que s'ha pogut polsar tantes i tantes vegades per medi de la comunicació informal, quotidiana i confidencial. Aquí només hi ha matisacions i ordenaments lògics d'un discurs que és al carrer.

Són curioses les ressonàncies i similituds de la panoràmica del que aquí hem exposat amb altres recerques criminològiques realitzades en altres països; concretament, a França i al Canadà que és on més s'ha treballat sobre la imatge social de la justícia. Només alguns matisos ens separen.

Això fa pensar que les societats complexes tenen veritables problemes a l'hora d'intentar regular, normatitzar i resoldre el problema de l'ordre social en el context d'una societat el valor de la qual s'apoya sobre la competitivitat, l'individualisme i l'estat de dret i que porta darrera seu una notable càrrega de desigualtats socials i econòmiques. Com superar el risc de no caure en la desigualtat penal? Com articular un sistema legal que contribueixi eficaçment a tractar de manera semblant a tots els seus ciutadans?

Si algun retret singular i original es pot fer al nostre sistema de justícia després d'aquesta anàlisi, és la dèbil voluntat legislativa i política per a intentar desbloquejar les contradiccions en les que es troba. Tenim un gran camí a fer i que no sembla impossible d'emprendre. Per exemple, la construcció d'una llei més adaptada als requeriments actuals de la societat, la simplificació i unificació dels cossos policíacs, la formació i preparació dels funcionaris policíacs i de jutjats, el trencament de les contradiccions lligades a l'accés a la funció pública en l'administració de justícia, l'allargament de les experiències puntuals en la decidida preocupació per la víctima, la recerca d'alternatives a la punició, etc.

Aquesta és, ens sembla, la gràcia d'aquesta recerca: haver posat en relleu les debilitats del sistema de política criminal a partir del discurs de les persones que hi treballen, dels que s'hi troben lligats per la seva professió i dels que la contemplen des de la barrera. Es, en definitiva, un humil servei fet a la societat catalana d'aquests finals de segle.

BIBLIOGRAFIA

- Ackermann, Werner-Duklong, Renaud-Jeudy, Henri-Pierre, Positions. Pour un sociologie de l'insécurité, Paris, Maison des Sciences de l'Homme, 1982
- Alberto Belloch, Juan, La passió de ser jutge, a Presència, 26 novembre 1989
- Alvarez Puga, Sangre, justicia y Sida, a El Periódico, 23-XI-89
- Aniyar de Castro, Loía, La criminología de la reacción social, Instituto de Criminología, Universidad de Zulia (Maracaibo), 1977
- Asociación Fénix, Madres pro-rehabilitación de presos toxicómanos. Informe, 8 d'octubre 1989
- Baratta, Alessandro, Criminología crítica y crítica del derecho penal, Madrid, Ed. Siglo XXI, 1986
- Baratta, Alessandro, El modelo sociológico del conflicto, a Doctrina Penal, num. 5, any 2.
- Baratta, Alessandro, El debate sobre la despenalización. Introducción a una sociología de la droga, a Debats, num.29, setembre 1989
- Bergalli, Roberto, El pensamiento criminológico, Barcelona, Península, 1983, Col. Homo sociologicus, 28 i 29
- Brillon, Yves, Images dy systhème de justice criminelle et réactions du public, a Année Sociologique, 1985, num. 55
- Brillon, Y.-Guérin, Ch.-Lamarque, M., Les attitudes du public canadien envers les politiques criminelles, Centre International de politique comparée, 1984
- Centre d'Estudis i Formació, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, El dret penal i la víctima, resum de ponències, desembre 1989
- Comissió Tècnica de Seguritat Urbana (CTSU), Enquesta de victimització 1988, Ajuntament de Barcelona, maig 1989
- Cooperativa de Trabajo Asociado "Exodo". Informe.
- De la Torre, Angel, Sociología del derecho, Madrid, Tecnos, 1985

- Dijk, L'influence des medias sur l'opinion publique relative à la criminalité, a Deviance et Société, num 2, pp. 107-129
- El País, Miedo urbano, 11 gener 1990 (suplement "Temas de nuestra época")
- Faugeron, Claude, Investigaciones sobre las representaciones sociales en materia criminológica, a Capítulo Criminológico, num 4, 1976
- Fuentes, Roc, Problemas de la justicia, a La Vanguardia, 12 gener 1990
- GREDJ, La policia i els joves, informe
- Jori, Josep Lluís, El poder judicial i l'administració de justícia, a Catalunya 77-88, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1989
- Lascoumes, Pierre-Moreau-Capdevielle, Georges L'image de la justice criminelle dans la société, Service d'Etudes Penales et Criminologiques, Paris, SEPC, 1975
- La Vanguardia, 9 juliol 1989, Los españoles son partidarios de la aplicación de la pena de muerte para castigar actos terroristas
- Marchena, Domingo, La reforma del código penal benefició a los delincuentes de guante blanco, a La Vanguardia, 6 novembre 1989
- Mayhew, P., Les effets de la délinquance: les victimes, le public et la peur, a Conseil d'Europe, Recherches sur la victimisation, 1984, 16 Conférence de Recherches Criminologiques, pp. 46-68
- Papers, Revista de Sociologia, Sociedad y delito, Universitat Autònoma de Barcelona, num. 13
- Peirón, Francesc, La supresión de los juzgados de distrito cierra la primera fase de la reforma Múgica, a La Vanguardia, 29 desembre 1989
- Pérez Capella, Miguel, Els problemes de la justícia, a Punt Diari, 8 d'octubre 1989
- Punt Diari, 28 desembre 1989, La reforma judicial o començar la casa pel teulat (editorial)

- Revuelta, Manolo, Recorrido piadoso por los antros de la justicia y los aliviaderos del estado de derecho, a Archipiélago, num. 2, pp.11-21
- Ríos, Pere, Un de cada dos presos espera judici, a Diari de Barcelona, 21 desembre 1989
- Robert, Philippe, La sociologia entre une criminologie de passage a l'acte et une criminologie de la réaction sociale, a Année Sociologique, 1973, XXIV, pp. 469-504.
- Robert, Philippe, Insécurité, opinion publique et politique criminelle, a Année Sociologique, 35, pp.139-231
- Robert Philippe-Fauqeron, Claude, La justice et son public, Paris, Médecine et Hygiène, 1970, Col. Deviance et Société
- Rubinstein, David, The concept of justice in Sociology, a Theory and Society, 17, 527-550, 1988
- Salellas, Sebastià, Sobre la reforma Múgica, a Punt Diari, 11 gener 1980
- Soubiran-Paillet, F., Identification d'une image: le délinquant vu par les lecteurs d'une presse régionale, a Annales de Vaucresson, 2/1986, n.25, pp.141-149
- Seguí, Mateo, Realidad jurídica y discurso utópico, a Archipiélago, num. 2, pp. 50-52
- Toharia, José Juan, Psicología social y sistema penal, Madrid, Alianza Editorial
- Toharia, José Juan, Los españoles y la administración de justicia, segundo barómetro de la opinión del Consejo General del Poder Judicial, a Poder Judicial, num.1, pp. 41-55, 1986
- Toharia, José Juan, Cuarto barómetro de opinión del Consejo General del Poder Judicial, a Poder Judicial, num.12, pp. 57-108, 1988
- Verneuil, D., Fonctions et processus du système pénal: ce qu'on en dit dans le public, a Deviance et Société, 1981, vol V, num.3, pp. 233-246
- Verneuil, D., L'image de la justice criminelle dans la société. Fonctions et processus du système pénal, SEPT, 1980, num.23
- Zvekić-Findlay, Para un análisis de los mecanismos informales de control social, a Poder y Control, num 1, 1987

INDEX

	Planes
Introducció	2
I. LA REPRESENTACIO SOCIAL DE LA JUSTICIA: CONSTRUCCIO DE L'OBJECTE D'ESTUDI	5
1. Control formal i informal	5
1.1 Control social versus desviació	5
1.2 La ideologia de la defensa social	8
1.3 Control formal i informal versus inseguretat	9
1.4 Instruments del control informal	9
1.5 El instruments del control social formal	12
1.5.1 La policia.	14
1.5.2 El sistema jurídic-penal	17
1.5.2.1 La justícia penal: diferents imatges i distintes visions del món	22
1.5.3 La institució penitenciària	26
2. La representació social de la justícia	27
2.1 Concepte de representació social a la sociologia	27
2.2 La representació social i la imatge de la justícia	29
II. DISCUSSIO METODOLOGICA I INSTRUMENTS EMPRATS	31
1. Les justificacions	31
2. Vers la confecció d'una mostra	37
3. La població efectivament entrevistada	39
4. El treball de camp i l'ordenació del material	40
5. Elements teòrics de validació empírica	43
Apèndix (guió qüestionari)	46
III. LA IMATGE SOCIAL DE LA JUSTICIA	49
1. Imatge o funció general de la justícia	49
1.1 La necessitat de la justícia	49
1.2 La funció de la justícia	50
1.3 Una imatge desconcertant	51
1.4 Una instància a reformar	55

5.3.1 Tot raonant un esporugüiment	120
5.3.2 Les conseqüències que comporta aquesta por	122
5.3.3 Entre una dura experiència i les	

6. La penalització i les seves contradiccions	125
6.1 La pena com a càstig	125
6.1.1 La finalitat de la pena	125
6.1.2 La proporcionalitat de la pena	126
6.1.3 Teoria i pràctica: reduccions, atenuacions, redempcions	131
6.1.4 Sobre la droga	132
6.1.5 No a la pena de mort	134
6.2 La institució penal i les seves alternatives	136
6.2.1 La presó com a pena	136
6.2.2 La presó com institució	139
6.2.3 La funció social de la presó	147
6.2.4 Un pal·liatiu contradictori: presons obertes, seccions obertes i permisos	152
6.2.5 L'evolució de la presó i les penes alternatives	155
Conclusions generals	162
Epileg	166
Bibliografia	168